

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2021. szeptember • XXXII. évfolyam 9. (370.) szám

Ára: 330 Ft

Fotó: Molnár Attila

- Sok költözés után új helyen – a bajai levéltár története
- A keleti front elhallgatott hadműveleti 1941-ben
- Igényesség, türelem, szeretet és tudás –
búcsú Bellyeiné Horváth Györgyi zenepedagógustól
- Hagyományörzés és a zenei múlt kutatása –
bemutatkozik a vajdasági Fokos zenekar
- A bajai szintársulatok és Bajai Honpolgár-estek tervezett programjai

Tartalom

- A bajai levéltár története (Gyenesei József tanulmánya)..... 3
- Új bútorok a tanévkezdéshez (Sarlós István forrásközlése)..... 5
- Száz éve ért véget Baja szerb megszállása (képek, közreadja: Bonczosné Kozári Anna)..... 6
- A bajai szintársulatok tervei..... 6
- „Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...” (Mayer János összeállításának 3. része)... 7
- Rózsa Dezső nyomdász családjának sírja (Jász Anikó cikksorozatának 2. része)..... 11
- A keleti front elfeledett (elhallgatott) hadműveleti 1941-ben (Kenyeres Zsolt tanulmánya)..... 12
- „Aki hivatást érez magában, nem méricskél...” (Radva Luca és Pethő Attila nekrológja Bellyeiné Horváth Györgyiről)..... 15
- A múlt nem vitrinbe, üvegbúra alá való... (Lex Orsolya bemutatja a vajdasági Fokos zenekart)..... 17
- Iskolai szünet az 1960-as években (Szentiványi Gábor visszaemlékezése)..... 20
- A biatorbágyi merénylet következménye (Sarlós István forrásközlése)..... 21
- A szegyen... (Rácz Sándor novellája)..... 22
- Bajai Honpolgár-estek: folytassuk együtt! (BH-összeállítás)..... 23
- Halat, vadat s mi jó falat... (Szünder Dezső receptje)..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számalszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stílusztikai javításának jogát fenntartja!

Új hullámok hátán

Mayer János

■ Gyorsan elszelelt ez a nyár is, és – legálabbis amikor e sorokat írom – úgy tűnik, hogy nemcsak a naptár, de az időjárás tekintetében is. A már-már elviselhetetlenül forró nyári napokat hűvös, őszi idő váltotta, és a hosszabb-rövidebb nyári kikapcsolódás után lassacskán mindannyian visszakapcsolunk a normál üzemmódba. A szeptember mindig egyfajta újrakezdés, megújulás esélyét kínálja.

Ebben az évben azért még nagyon sok a bizonytalansági tényező. Már a második évkre nyomta rá a bélyegét a koronavírus-járvány, és egyelőre legfeljebb találgathatjuk, hogy elér-e minket a negyedik hullám (erre lényegében mérget vehetünk); és ha igen, annak milyen következményei lesznek mindennapi életünkre, testi és mentális állapotunkra. Jó lenne bízni benne, hogy a mögöttünk hagyott hónapok bezárkózása nem ismétlődik meg, és abban is, hogy a lakosság átoltottsági szintje megakadályozza azt, hogy az áldozatok és súlyos betegek száma megsokszorozódjék. A virtigli szkeptikusokat, (politikai okokból, elvi ellenzésből, dacos makacskodásból, bölcsekedő tudálékosságból) oltáselleneseket alighanem ezután sem lehet majd meggyőzni semmiről, de sem nekik, sem magunknak nem kívánjuk azt, hogy saját bőrükön tapasztalják meg: tévedtek. A legjobb az lenne, ha mindenki meg lenne győződve arról, hogy neki volt igaz: az oltott azért, mert a vakcina megvédte, az ellenző meg azért, mert álláspontja mellett kitarva sem kapta el a kórt. (Ez akkor fordulhat elő, ha nagyrészt megússzuk a negyedik hullám következményeit.) Már csak azért is jó lenne, mert akkor legalább egy, rendszeresen heves indulatokat kiváltó vitakérdés lekerülne a napirendről. (Marad még éppen elég.) Tanárként egyet tudok: nagyon nem szeretnék még egy évnyi digitális oktatást! A személyes találkozást, az azonnali visszajelzés lehetőségét, a figyelő tekinteteket a legmodernebb technika sem pótolhatja. Mivel a veszély elhárításának más módja – akkor még – nem nagyon látszott, elviseltük, de elég is volt belőle.

Persze az ördög nem alszik. Nem véletlenül fogalmaznak nagyon óvatosan a bajai szintársulatok idei évadtervei – ha szükségessé válnak korlátozások, azok a nagy, zárt térben tartott közösségi rendezvényekkel (előadások, koncertek) kezdődnek. Ilyen helyzetben borzasztóan nehéz évadot tervezni, próbál-

ni, hiszen könnyen lehet, hogy hosszú hónapok munkája veszhet kárba – pedig igazából senki sem tehet róla. Mi is azzal tesszük közzé a *Bajai Honpolgár-estek 2021/22-es évadának* tervezetét, hogy csak reméljük: nagy része megvalósul. Ezúttal is izgalmas előadásokat kínálunk neves előadókkal – a többi nem rajtunk múlik. Persze emberéletek elvesztéséhez, súlyos betegségek megszenvedéséhez képest semmiség egy-egy esetleg elmaradt előadás, színházi premier vagy más rendezvény, ettől még lehet hiányérzetünk.

Sok érdekes dolgot hozott ez nyár. Mert miközben nagy fesztiválok (köztük a mi házasszélőző ünnepélyünk) maradtak el, azért sok érdekes esemény is volt: megnyílt a bajai múzeum új kiállítása (erre későbbi lapszámaink valamelyikében még visszatérünk), új helyre költözve ismét fogadja látogatóit a városi levéltár, és a könyvtár is programdömpinggel indítja az őszt, így a kultúra fogyasztói találhatnak tartalmas elfoglaltságokat a kora őszi folyamán is.

És persze mi sem tétlenkedtünk. A nyári pihenő – ami persze sok munkatársunk számára komoly munkával telt – után mi is igyekszünk meglovagolni a legújabb hullámokat, hogy még többet, még jobbat adhasunk olvasóinknak. Kaptunk néhány méltatlan, igaztalan támadást is az elmúlt időszakban, de azért sok megerősítést is; vannak, akik megbecsülik azt, hogy nem a gyakran változó széljárást, a múló (politikai) divatokat követjük, hanem egy évtizedek óta vállalt értékrendet. Nem mindenki akar gyalázkodásokat, rágalmazásokat, rövid bulvárhíreket olvasni, és nem mindenki boldog attól, hogy politikai-világnézeti ellentétek, szimpátiák és antipátiák határozzák meg mindennapi életünket. Teljesen függetleníteni magunkat ettől nem tudjuk; főleg ha minket is valami (vélt) szekértáborokba sorolnak be, de ehhez a hullámhoz nekünk semmi közünk, és nem is kívánunk igazodni hozzájuk. ■

Molnár Attila felvétele

A bajai levéltár története

Dr. Gyenesei József

■ A Bács-Kiskun Megyei Levéltár ötödik telephelyét jelentő Bajai Részleg 2008. november 1-jén nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. Az azóta eltelt években történt események, melyek sorából kétségtelenül kiemelkedett a tavaly lezajlott költözés, alapot adhatnak egy rövid számvetéshez is. Alábbiakban a bajai archívum történetének legfontosabb állomásairól szólok röviden, kitérve természetesen az itt elhelyezett iratanyagok vázlatos ismertetésére és azok forrásértékére is.

Baja, Pécs, Kecskemét, Baja

Néhány XVI. század végi családi oklevél-től eltekintve, az egykori török hódoltság területén fekvő Baja levéltári anyaga az 1724-es esztendőől kezdődik: ettől az évtől maradtak fenn ugyanis a város igazgatásával kapcsolatos jegyzőkönyvek. A város levéltárának működésével kapcsolatos legkorábbi feljegyzések egyike arról tudósít, hogy a település szószólójának tisztségét betöltő *Pallavity József* 1798-ban az egyre nagyobb mennyiségben keletkező iratok lajstromba vételét sürgette. Három évtizeddel később az irományok már olyan mértékben megsaporodtak, hogy a városnak engedélyt kellett kérnie földesurától levéltárnok alkalmazására. Ez végül is csak 1846-ban történt meg, amikor a közgyűlés titkos szavazással megválasztotta *Mikolevits Alajos* első írnokot az említett tisztségre. A későbbi időkben az irattermelődés további növekedése szükségessé tette a központi irattár mellett úgynevezett fióklevéltárak berendezését is – a városi bérházban, a városmajori udvarban, a tűzoltólaktanya padlásán és a városi múzeumban. A levéltár szakszerű kezelésének kérdése, a szétszórt és rendezetlenné vált iratanyag egy részének rendezése, selejtezése azonban lényegében csak az 1940-es évekre oldódott meg. (A tanácsi, a közigazgatási bizottsági, a kapitányi, a kihágási, az árvaszéki, a városi törvényszéki és a községi bírósági iratok körében a polgármester 1932-ben nagy selejtezést hajtatott végre.)

A levéltárakról szóló 1950. évi 29. számú törvényerejű rendelet előírásai alapján Baja város levéltárának kb. 1000 folyóméternyi anyaga is állami kezelésbe került, majd 1952-ben a Levéltárak Országos Központjának rendeletére – a kerületi levéltárak létesítésére vonatkozó elképzelések megvalósításának megfelelően – vagonokban a Pécsi Állami Levéltárba szállították. (A

A levéltár új otthona a Tóth Kálmán téren

kerületi levéltárak létesítéséről a 1950. évi 29. tvr. rendelkezett. Ezek végül nem jöttek létre, csupán a megyei és városi levéltárak összevonása történt meg. A megyei beosztásra épülő közlevéltári hálózat a 864-0111/1952. K. M. rendelet révén jogszabályi elismerést nyert.) A bajai iratoknak a baranyai székhelyen történő elhelyezése mellett érvként szolgált Bajának a Dunántúllal fenntartott szoros történelmi, kulturális és gazdasági kapcsolatai, Pécs környéki vasúti megközelíthetősége, illetve nem utolsósorban az ott szükséges mennyiségben rendelkezésre álló levéltári férőhely is. A bajai irategyüttesek rendezése, valamint alapleltárának elkészítése a közigazgatástörténeti szempontok figyelembevételével indult meg Pécssett a következő években. A hivatalsszervezet változásainak megfelelően Baja város levéltári anyagát főcsoportokba, azokon belül pedig sorozatokba sorolták be. A bajai helytörténetek számára segítséget jelentett, hogy az iratok kutatásához nem feltétlenül kellett hosszú utazást megtenniük Pécsre, hiszen amennyiben igény volt rá, a bajai Türr István Múzeum kikölcsönözte a kutatók számára a szükséges raktári egységeket.

A bajai anyagnak a *Kecskeméti Állami Levéltár* felújított Klapka utcai épületébe – ezúttal közúton – történő átfuvarozása 1966 szeptemberében kezdődött meg. Az intézményünk nem hivatalos krónikáját tartalmazó *Historia Domus* leírása szerint pénzügyi okok miatt csak 120 irat-folyóméternyi mennyiséget sikerült az ősz folyamán áttelepíteni, így a költöztetés végül 1967 végéig elhúzódott. Vélhetően

a szállítás egyszerűbbé tétele érdekében a köteteket különválasztották a csomókban lévő iratanyagoktól, és minden egyes raktári egységet folyamatos sorszámmal, úgynevezett kékszámossal láttak el. Az átadási jegyzék alapján (MNL BKML VIII. 708. a. 618/1966. lt. sz.) összesen 2185 kötet és 5731 csomó került ekkor Kecskemétre.

Baja múltját illetően más közlevéltárak irategyütteseiben is található adatok, információk, de értelemszerűen ezek leggazdagabb tárá a település levéltárának árvizet, tűzvészt, gondatlan selejtezést „túlél” anyagában lelhetjük fel. Ezek az iratok a történeti forrásoknak valóságos kincsestárát nyújtják a helytörténeteknek, akár összefoglaló várostörténettel, akár részproblémáival foglalkoznak. A fenti megállapításokat a Baja város levéltáráról 1965-ben kiadott ismertetőben, az iratok forrásértékéről szóló rövid fejezetben olvashatjuk, amelyhez a szerző, *Kopasz Gábor*, a bajai levéltár egykori vezetője még a következőket is hozzátette: „A hatalmas iratanyag túlnyomó részben a különböző városigazgatási szervek működése során keletkezett. Nemcsak a városi közigazgatás történetét, fejlődését tárja elénk, hanem egész Baja város történetére, társadalmi, gazdasági életére, ipari és kulturális fejlődésére vonatkozó elsődleges adatokat tartalmaz a török uralom megszűnése utáni időktől napjainkig. Kutathatunk munkásmozgalmi és családtörténeti adatok után, s találunk forrásanyagot a Baja környékén fekvő helységekre is. Az utóbbinak különösen nagy a jelentősége, hiszen a volt Bács-Bodrog megyei levéltár egész anya-

Fotó: Sarlós István

ga a legrégebb időktől 1944-ig bezárólag Zomborban maradt.”

Való igaz, hogy a közigazgatás-történet iránt érdeklődők, illetve a városfejlesztés kutatói a fennmaradt iratanyagokban számos adatot találhatnak a XVIII–XIX. századi városigazgatásról, a szabad mezővárossá, illetve törvényhatósági jogú várossá alakulásról, az 1918–21 közötti szerb megszállás és a városi tanács budapesti működésének időszakáról, Baja megyeszékhellyé válásáról, valamint az azt követően megvalósult és elmaradt fejlesztésekről. A levéltári anyagban számos értékes gazdaságtörténeti forrás is található Baja úrbéri viszonyaival, céhes ipárral, virágzó szőlőtermelésével, posztó- és gyapjúgyárával kapcsolatban. Az iratokból információkat nyerhetünk a település történetének fontosabb eseményeiről, így például az 1840-es nagy bajai tűzvészről, vagy az úgynevezett Duna-Tisza-Körös közti transzverzális műút kiépítéséről, de a város színes és gazdag kultúr-, valamint egyesületi életéről is. A közigazgatás dokumentumai közül kiemelhetők az egykori Bajaszentistván község iratai, a gyűjtemények közül pedig a Bajával kapcsolatos kéziratos térképek, valamint az okleveleket nagy számban tartalmazó ún. *Borsay-gyűjtemény*. Meg kell említeni, hogy terjedelmében igen bőséges a bajai közkórház iratanyaga. Fontosak a *Gál család*ra, illetve *Mészáros Lázár* és *Türr István* személyére vonatkozó irategyüttesek. E kiragadott példák is jelzik, hogy bár helyenként hiányos, de valóban értékes iratanyagról van szó.

A kecskeméti őrizet négy évtizede alatt folytatódott a bajai fondok rendezése, selejtezése. A legnagyobb feladatot egy közel 700 csomóból álló, ügydarabjaira szét hullott, ömlesztett, 1790 és 1940 közötti években keletkezett közigazgatási irattenger rendbetétele jelentette. Levéltáros kollégáink sok éves kitartó munkavégzésének köszönhetően a 2008 végén meginduló költöztetésig Baja város levéltárának valamennyi anyaga dobozba került, minden fondról, állagról legalább egyszerű raktári nyilvántartás készült.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a bajai levéltár létrehozásának gondolata – még ha hosszabb-rövidebb időbeli megszakításokkal is – azóta napirenden volt, hogy a törvényhatóság iratait a városból 1952-ben Pécsre szállították. Az, hogy az elképzelés megvalósításához több mint félszáz esztendőre volt szükség, nem Baja vezetőinek és lakópatriótáinak elkötelezettségén múlott. A körülmények korábban ugyanis minden alkalommal úgy alakultak, hogy nem állt rendelkezésre az iratanyagok elhelyezésére állományvédelmi szempontból is megfelelő épület. Az átalakítást követően levéltári raktárként hasznosítható ingatlanok esetében pedig a felújítására fordítható anyagi források bizonyultak minden esetben kevésnek. 2008 folyamán végül ez az akadály is elhárult, így ez alkalommal – a Bács-Kiskun Megyei és a Baja Városi Önkormányzat összefogásának köszönhetően – viszonylag rövid szervezést követően gyors siker koronázta az oly régóta vajdó vállalkozást. A két testület között létrejött megállapodás alapján intézményünk 2008. november 1. óta működő bajai részlegének 2020 közepéig az Eötvös József Főiskola, később a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Víz tudományi Karának Bajcsy-Zsilinszky utca 12-14. szám alatti, új Sugovica-parti épületének alagsori része adott otthont. Az összesen 447 m² alapterületű, 6 raktárból, kutatóteremből, ügyfélszolgálati helyiségből és irodából álló levéltári részt a városi önkormányzat bérelte részünkre a főiskolától, illetve az egyetemtől. A szerződésben foglaltak szerint a település a részleg napi működésének valamennyi dologi feltételét is biztosította. Az iratok tárolására szolgáló állványzatot a bérbeadó és a bérlő együttesen bocsátotta rendelkezésünkre. Az itt dolgozó két munkatárs személyi juttatásainak fedezetét a megyei önkormányzat teremtette elő. Az ügyviteli munkához szükséges modern eszközök (számítógépek, nyomtató, fénymásoló) beszerzéséhez is akkori fenntartónk biztosított anyagi forrásokat.

A bajai levéltár életében 2020-ban újabb jelentős változás következett be: a szervezeti egység a város szívében álló Tóth Kálmán tér 7. alatti ingatlanba költözött át. A rendkívül impozáns polgári lakóépületen és mives kovácsoltvas kapuján jelenleg is jól látszanak az eltelt emberöltők viszontagságai, de a folyamatos külső és belső renoválási munkáknak köszönhetően, reméljük, hamarosan régi fényében pompázhat *Tomanovics György* gabonakereskedő egykori lakhelye. Terveink szerint, az iratok átszállítását követően szükségessé vált és sok időt igénybe vevő raktári revízió is hamarosan lezárul, és az intézmény hosszú idő után újra megnyithatja kapuit a nagyközönség előtt. Így reméljük, hogy levéltárunk új kutatóhelyét a jövőben mind nagyobb számban keresik majd fel a történelem iránt érdeklődő állampolgárok, és bízunk abban is, hogy a tanórák keretein belül archívumunk hamarosan a tanulóifjúság egyik közkedvelt közművelődési célpontja lesz. ■

Helyreigazítás

Lapunk július-augusztusi számának címloldalán tévesen jelent meg a sorszám, a lapszám helyesen **2021/7-8.** volt.

Jász Anikó írása (*Ertl József és családjának sírboltja*) esetében pedig egy lemaradt sorozatcím (**Mesélő bajai sírkövek**) miatt nem derült ki, hogy egy újonnan induló széria első részéről van szó.

A hibákért szíves elnézésüket kérjük!

Scherer Gabriella kitüntetése

Nyári lapszámunk lapzártája környékén kaptuk a hírt, ezért csak most számolunk be róla, hogy a bajai MNÁMK tanára (korábbi főigazgatója), SCHERER GABRIELLA a pedagógiai innováció területén kifejtett kiemelkedő munkájáért megkapta a pedagógusok egyik legmagasabb magyarországi kitüntetését, az Apáczai Csere János-díjat *Kásler Miklóstól*, az emberi erőforrások miniszterétől és *Maruzsa Zoltán* köznevelésért felelős államtitkártól. Elismeréséhez ezúton kissé megkésve, de sok szeretettel gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Új bútorok a tanévkezdéshez

Sarlós István

■ Az 1929-es nagy gazdasági világválság ugyan az Amerikai Egyesült Államokban robbant ki, de az európai országok gazdaságát is súlyosan érintette, bár Magyarországon a válság mélypontja csak 1931-ben jött el. A jelenségnek számos gazdasági oka volt, elsősorban a magyar mezőgazdaság válságlassító hatását kell megemlítenünk, bár a magyar gazdaság visszaesése a mezőgazdaság miatt sokkal tovább tartott, mint az erősebben iparosodott országokban. A gazdasági nehézségek, a válsághelyzet számos kényszermegoldást hozott: mindenki ott spórolt, ahol tudott. 1931 nyarán a Bajai Állami Népiskolai Gondnokság – a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 53.000/1909-es körrendeletével létrehozott állami iskolákat fenntartó szerv – a kezelésében lévő óvodai és elemi iskolákat átszervezte, átcsoportosította. Az intézkedésekben a spórolás mellett a rendszer racionalizálása is fontos szerepet játszott. Az óvodák összevonása egyes elemi népiskolákban néhány terem megüresedéséhez vezetett, amelyekben szeptember 1-jén meg kellett kezdeni a tanítást, de ehhez a termeket be kellett rendezni. Az iskolák és a fenntartójuk, a gondnokság ezt saját forrásból nem tudta megoldani, így a bajai polgármesteri hivatal segítségét kérte a felsővárosi iskola számára tantermi bútorok beszerzésében.

„15.893/1931 sz. [szám]

Tárgy: a felsővárosi iskola bútorszükséglete.

A Polgármesteri Hivatalnak, Baja.

A felsővárosi iskolában az óvoda kiköltözésével megüresedett teremnek, továbbá a kézimunka-teremnek a nem kívánatos fél napi tanítási rend csökkentése érdekében szükségessé vált e két teremnek berendezése. Ezért tisztelettel kérjük ezen iskola részére 60 darab padnak, 2 darab asztalnak, 2 darab székeknek, 2 darab szekrénynek beszerzését és szállítását.

Baja, 1931. szeptember 7.

Lázár János, gondnok

A tanítás megkezdése után egy héttel megírt, és szeptember 12-én a városházára beérkezett levél a felmerült probléma tűzoltásszerű megoldását kereste, és a gondnokságnál egyértelműen fejetlenséget és kapkodást mutatott.

A kapkodva betervezett kérésnek természetesen következménye volt, hogy több bútordarab is hiányzott belőle, így szeptember 12-én a gondnokság elküldte következő levelét Baja városának.

„16183/1931. sz.

Tárgy: a felsővárosi iskola szükségletei.

A Polgármesteri Hivatalnak, Baja.

A felsővárosi iskolában a kézimunka-terem, valamint a kiköltözött óvoda volt terme üresen állván, e hó 7-én kértük a berendezéshez szükséges bútorok beszerzését. Ezen iskola előterjesztésére pótlólag tisztelettel kérjük még a következők szállítását:

50 tanuló számára fogas,

1 drb. [darab] kettős fogas a tanító számára,

1 drb. iskolai álló tábla,

3 drb. köpöcsésze,

20 drb. kampós szeg és 2 drb. padlóvédőlemez a kályha alá.

Baja, 1931. szeptember 12.

Lázár János, gondnok.”

A gazdasági válság miatt a város költségvetését 1931-ben csak többszöri tárgyalások és maratoni egyeztetések után, nyár közepén fogadták el, szeptember közepén egy ilyen váratlan kiadás – nagyon kicsi összeg a költségvetéshez képest, de terven felüli – máris pénzügyi átcsoportosítást jelentett. A mérnöki hivatal kapta meg a feladatot a bútorok beszerzésére, amelyet jutányos áron használt iskolabútorok formájában kívánt megoldani. Írásban keresték meg a bajai III. Béla Gimnáziumot, hogy milyen felesleges bútoraik vannak. Szeptember 19-én már a válaszevél is megérkezett a Ciszterci Rend bajai rendházának és reál gimnáziumának építőbizottságától – ez a szervezeti egység látta el a gondnoki feladatokat – a városnak.

„502/1931. sz.

Baja thjf. [törvényhatósági joggal felruházott] város tek. [tekintetes] mérnöki hivatala. Helyben.

121/1931. mém. [mérnöki] sz. [számú] b. [becses] levelükre válaszul közlöm, hogy a reál gimnázium használt bútoraiából az alatt felsorolt darabokat és áron átengedjük Baja thjf. város iskolái számára és a tek. mérnöki hivatal rendelkezésére bocsátjuk azzal a kéréssel, hogy saját erejével a helyszínről az elszállítatásról a tek. mérnöki hivatal mielőbb gondoskodni szíveskedjék.

8 db volt fizikai előadótermi pad, db-kint 12, azaz tizenkettő pengő,

4 db tábla, db-kint 3, három pengő,

4 db tanári asztal /katedra/, db-kint 8, azaz nyolc pengő.

Az összesen 140 pengő, azaz száznegyven pengő vételár az átvételtől számított

nyolc nap alatt fizetendő készpénzben alulírott előadónál.

Őszinte tisztelettel

Baja, 1931. szept. 19.

Tóth Ágoston, előadó.”

A beérkező árajánlatot a városi főmérnök és a számvevő is soknak tartotta, és a mérséklését vagy teljes egészében az ingyenes átadást tartotta volna elfogadhatónak. A város 1927-ben egy felújított röntgenkészüléket átadott a gimnázium fizika és biológia szertára számára, ennek az ára többszöröse volt a bútorokért kért 140 pengőnek. Tóth Tihamér tanár személyesen tárgyalt a városi főmérnökkel az ügyben, és bár a gimnázium nem engedett a megszabott 140 pengőből, némi kedvezményt azért sikerült kiharcolni. A gimnázium kibővítette az árajánlatot, a 140 pengőbe az előadótermi padokon felül bekerült 6 fekete tábla és 5 db tanári asztal a hozzájuk tartozó dobogóval együtt. Ezt vitték végül szeptember 29-én a kisgyűlés elő, mint határozati javaslatot.

„16.747/1931.

A bajai Ciszterci Rend gimnáziumának építőbizottsága a mérnöki hivatallal történt megbeszélés alapján megvételre ajánl különböző iskolai bútorokat 140.- pengőért.

Határozat:

Megbízom a mérnöki hivatalt, hogy a megvásárlásra ajánlott régi iskolabútorokat a Ciszterci Rend építőbizottságától vegye át. Az 502/1931 számú átiratban feltüntetett 140.- pengő, azaz száznegyven pengő vételárat kiutalványozom az elemi iskolák bútorzatára felvett hitelösszeg terhére. Utasítom a számvevőség útján a pénztár kezeléséget, hogy fenti összeget az építőbizottság nyugtájára fizesse ki.

Az elemi iskolai gondnokság igazgatóját felhívom, hogy a bútorokat szabályszerűen vegye leltárba.

Baja, 1931. szeptember 29.”

A beszerzett bútorokat a „Bélából” október 6-án szállították el, de ez még közel sem jelentette a megüresedett tantermek felkészítését a tanításra, a gyerekek fogadására. Az iskolabútorok beszerzése természetesen nem ért itt véget, a felsővárosi iskola számára még a padok és fogasok, valamint további egyéb dolgok maradtak ki a listából, amelyről a városnak kellett gondoskodnia. A népiskolai gondnokságtól érkezett levelekre csak 1932 februárjában írták fel a „teljesítve és irattárba” bejegyzéseket. ■

A Rábl Színpad és Zenei Közösség 2021/22-es őszi évadterve:

szeptember 16-17. 19 óra, szeptember 18. – Egerág

A NŐI PARTÓRSÉG SZEME LÁTTÁRA –
Baja, Szent László ÁMK Díszterme
Békés Pál írása nyomán készült
saját adaptációjú, két felvonásos vígjáték

szeptember 22-25. SOLTIS Fesztivál – Celldömölk

RÉM HANGOSAN ÉS IRTÓ KÖZEL
Jonathan Safran Foer írása nyomán
készült saját adaptációjú,
egy felvonásos kamaradráma
A 2020-as Vasvári Színjátszó Fesztivál
Arany-minősítéses
és Fesztivál-díjas előadása

október 6-7-8. 19 óra

SEMMI – Baja, Szent László ÁMK Díszterme
Janne Teller írása nyomán készült
saját adaptációjú,
egy felvonásos kamaradráma

október 8. – Egerág

MAGYAR KOMÉDIA
válogatás a régmúlt idők magyar színpadi komédiáiból

október 23-29.

Gyermekszínház-bérletes előadás – Baja
saját adaptációjú egy felvonásos mesejáték

november 4-5-6. 19 óra – Baja, Bácskai Kultúrpalota
MUZSIKUS BÁR

A Rábl Zenei Közösség Muzsikus anyagának 4. válogatása – élő
zenés koncert

november KASZT Fesztivál, Sopron

RÉM HANGOSAN ÉS IRTÓ KÖZEL
Jonathan Safran Foer írása nyomán készült
saját adaptációjú,
egy felvonásos kamaradráma
A 2020-as Vasvári Színjátszó Fesztivál
Arany-minősítéses
és Fesztivál-díjas előadása

A Bajai Fiatalok Színházának őszi tervei

Szeptember 18. (Bácskai Kultúrpalota)

KETTŐN ÁLL A VÁSÁR – jótékonyági duettkoncert és árverés a Bajai Mentőszolgálat javára

Október 9. és 10. (Városi Színházterem)

25. JUBILEUMI GÁLA

Száz éve ért véget Baja szerb megszállása

■ Az elmúlt időszakban számos fontos és szomorú évfordulóra tekintettünk vissza. Ezek között talán méltatlanul sikkadt el, hogy épp 100 évvel ezelőtt ért véget városunk és régióink 1918-1921 között tartó szerb megszállása, amely a vesztes világhá-

ború után rendkívüli nehézségeket okozott a lakosságnak, és a terület esetleges végleges elcsatolását is előrevetítette. Az alábbi képek e szomorú korszak lezárulásának, egyben Baja ünnepélyes visszatérésének napján, 1921. augusztus 22-én készültek.

A történelmi értékű felvételeket olvasónk, *Bonczosné Kozári Anna* bocsátotta rendelkezésünkre; a képeket nagyapja, *Kurz János* és akkor 12 éves édesapja, *Kurz Imre* készítette. A témára terveink szerint egy későbbi lapszámunkban még visszatérünk. ■

„Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...”

Külhoni magyar érmesek a nyári olimpiák történetében. 3. rész

Mayer János

■ A diaszpóra magyar bajnokai (folytatás)

Minden idők egyik legnagyobb röplabdázója volt *Charles „Karch” Király*, akinek édesapja, *Király László* Magyarországon utánpótlás-válogatott volt a sportágban, mielőtt 1956-ban elhagyta volna az országot. Fia a Michigan államban található Jacksonban született 1960-ban, és ott kezdte el a sportágot. Miközben az egyetemen biokémiát tanult, bekerült az amerikai válogatottba, amellyel 1984-ben megnyerte a Los Angeles-i olimpiát, majd 1988-ban megvédték címüket. (Király a csapat legértékesebb játékosának számított.) Az amerikai csapattal 1986-ban világbajnok, 1985-ben Világ Kupa-győztes is volt. Miután a válogatottól visszavonult, olasz klubcsapattal klubvilágbajnokságot is nyert. Már 1979 óta játszott a strandröplabdát is, és 1992-től ebben a sportágban kereste a kenyerét. Amikor a strandszakág felkerült az olimpia műsorára (1996), *Kent Steffes* oldalán Király nyerte meg annak első aranyérmét. Máig ő az egyetlen, aki a röplabda mindkét szakágában győzni tudott. Később edzőként is sikeres volt: az amerikai női válogatottat 2014-ben történetében először világbajnoki, majd idén Tokióban olimpiai bajnoki címig vezette. A sportágban elérhető minden kitüntetés birtokosa, 2001 óta a röplabdás Hírességek Csarnokába is beválasztották. Bár Magyarországon csak egyszer járt életében, a magyar röplabda támogatását szívügyének tekinti.

Az újjvidéki születésű teniszesező, *Szeles Mónika* (Monica Seles) pályafutását még jugoszláv színekben kezdte, bár hamar amerikai teniszakadémiákon pallérozta tudását, és már tizenévesen Grand Slam-tornákat tudott nyer-

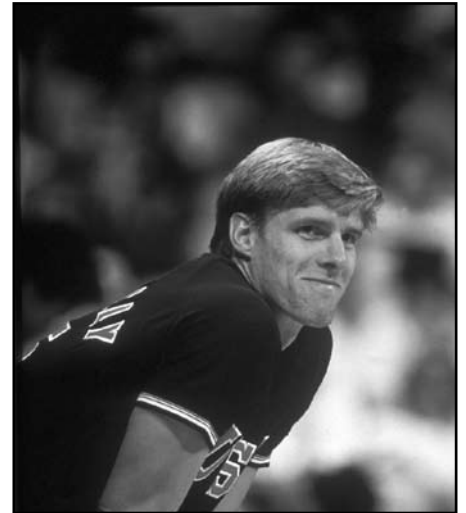

Baja ausztrál olimpiai érmese, Pékli Mára cselgáncsozó

ni. Pályafutását azonban súlyosan megtörte, hogy 1993-ban egyik vetélytársának rajongója merényletet kísérelt meg ellene, amelyből sikeresen felépült ugyan, de korábbi sikereit már nem tudta felülmúlni. (1990–1996 között összesen 9 Grand Slam-tornát nyert, további négyszer játszott döntőt.) Jugoszlávia szétválása után amerikai színekben versenyzett tovább (később a magyar állampolgárságot is megszerezte), és olimpián kétszer (1996, 2000) képviselte az országot. Atlantában 5. lett, Sydney-ben – igazából már jóval túl pályája csúcán – viszont bronzérmét nyert női egyesben; az elődöntőben négy győztes csata után három játszmában a későbbi győztes *Venus Williamstól* szenvedett vereséget. Az aktív teniszről 2008-ban vonult vissza végleg, bár komoly mérkőzést akkor már öt éve nem játszott. A ma is Amerikában élő teniszesező 2014-ben férjhez ment egy nála három évtizeddel idősebb milliárdoshoz, de sportágától sem szakadt el, Magyarországon is gyakran megfordul.

2008-ban és 2012-ben két magyar hölgy is olimpiai bajnok lett amerikai színekben, még ha ez nem is kapott nagy figyelmet. Az úszó *Rebecca Soni* (Sóni Rebeka) ugyan már New Jersey államban született, ám szülei Kolozsavárról vándoroltak ki Amerikába. (Apai nagyapja ismert irodalomtörténész, nagyanyja újságíró volt a kincses városban.) Az úszó is beszél magyarul, edzője egyébként ugyanaz a *Dave Salo* volt, aki *Hosszú Katinka* munkáját is irányította amerikai éve alatt. Sóni 2008-ban 200 m-es mellúszásban lett olimpiai bajnok, 100-on és az amerikai 4×100-as vegyesváltóval ezüstérmét szerzett. 2012-ben, Londonban a két egyéni számban megismételte pekingi teljesítményét (a 200 m-nél korábban senkinek nem sikerült címet védeni), de itt a váltóban is győzni tudott, így három olimpiai arany- és három ezüstérmé van. Pályafutása során háromszor úszott világcsúcsot, és három alkalommal nyert világbajnoki címet; 2010-ben és 2011-ben a világ legjobb női úszójának választották. A versenyszerű úszást 2014-ben hagyta abba.

Ugyanezen a két olimpián lett aranyérmes a szegedi születésű *Francia Zsuzsanna* (Susan Francia) evezős, aki nem más, mint a mostanában főleg a Pfizer vakcina kifejlesztésében nagy szerepet játszó biokémikus, *Karikó Katalin* lánya. A család 1984-ben került Amerikába, Zsuzsa már ott, egyetemi éve alatt ismerkedett meg a sportággal. Mindkét olimpián a nyolcas tagjaként szerzett arany-

Charles „Karch” Király, minden idők egyik legnagyobb röplabdázója

érmét. A nyolcas mellett kormányos nélküli kettős számban is szerzett világbajnoki címet, összesen ötöt. Sportkarrierjének lezárásával egy ideig edzőként is dolgozott, de ma már a Biontech üzletfejlesztési menedzsere.

Rajtuk kívül ugyancsak magyar felmenői vannak *Charles Nagy* olimpiai bajnok (1988) baseballjátékosnak, *Joshua Lakatos* sportlövőnek (1996-ban ezüstérmes férfi traplövésben) és *Joe Kovacs* súlylökőnek (2016-ban volt második).

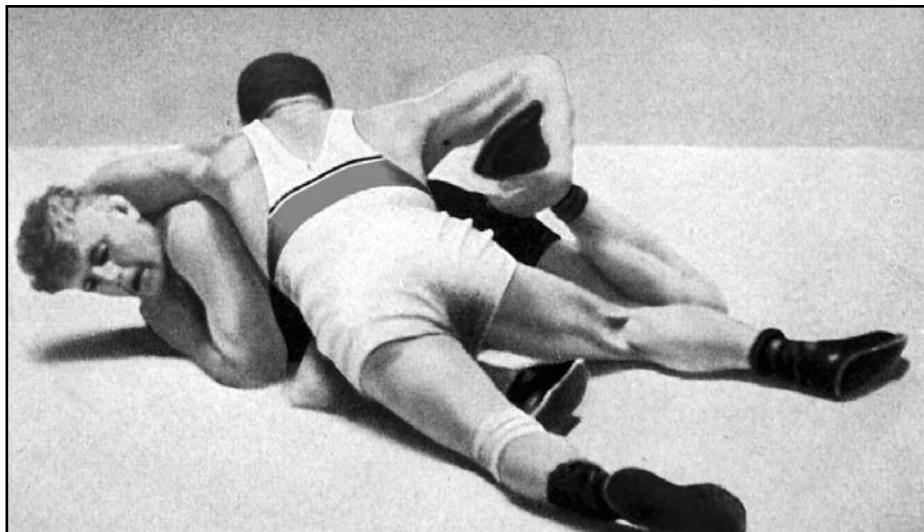
Nyugat-európai országok színeiben is szép számmal vannak sikeres magyar sportolók. A korábban már említett szatmári vívókolónián kívül is **Németországban** (illetve az NSZK-ban) vannak a legtöbben. Közülük a legkorábbi *Földeák János* (Jean Földeak, 1903–1993) birkózó volt, aki az egykori Temesi Bánsághoz tartozó Hattyason született. 1924-ben Romániából Amerikába szeretett volna kivándorolni, de nem kapott beutazási engedélyt, így Hamburgban ragadt. Birkózni még Magyarországon kezdett, közben a lakatos szakmát is kitanulta. Hamburgban újakezdte, és hamarosan súlycsoportja német legjobbait is legyőzte, 1927-ben lett német állampolgár. Az 1932-es Los Angeles-i olimpia idején már háromszoros Európa-bajnoki érmes volt, és fő számban, a szabadfogású 72 kg-ban esélyesnek is számított, de ott – bár három mérkőzést is nyert – végül csak a 4. helyen végzett. Ezt követően benevezett kötöttfogásba is, csak mivel az üres napokon néhány kilót felszedett magára, a középsúlyban (79 kg) indult el. Ebben a számban csak négyen indultak, így jó esélye volt az éremre. Az ezüstérmes megszerzéséhez végül egyetlen

győzelemre volt szüksége, de miután a finn győztes *Kokkinen* ellene pontozással, a másik állva maradt versenyző ellen tussal nyert, így övé lett az ezüstérem. Később még kétszer szabadfogásban (1933, 1934) Európa-bajnok lett, de 1935-ben visszavonult. Utána edzőként dolgozott Lengyelországban és Nyugat-Németországban, ahol két évtizeden át szövetségi kapitány is volt; ezen túl egy birkózószőnyegeket és segédeszközöket gyártó, máig létező céget alapított.

Michael Jakosits (Jakosits Mihály) sportlövő 1992-ben lett olimpiai bajnok német színekben futócéllövésben. Neki édesapja, *Jakosits Tibor* még magyar mezben maga is olimpikon sportlövő volt: az 1964-es olimpián szerepelt két kisbűsportpuska-számban. Az egykori újpesti magyar bajnok 1967-ben hagyta el Magyarországot, fia már Zweibrückenben született, és a homburgi lövőklubban kezdett versenyezni, ahol apja munkája mellett edzősködött is. Michael Jakosits 1988-tól az akkor a világ élvonalába tartozó magyarokkal rendszeresen együtt készült Budapesten, hogy aztán 1992-ben mindegyiküket legyőzze. Barcelonában a selejtezőben holtversenyben, a döntőben egyedül érte el a legjobb eredményt, és 673 körös teljesítménnyel szerezte meg az aranyérmeket. Jakosits 1994-ben Európa-bajnok is volt, és még további három olimpián szerepelt, de érmet már nem nyert. Sportpályafutása után egy biztosítótársaság vezetésében kapott munkát.

Az 1996-ban ökölvívásban olimpián légsúlyban (54 kg) olimpiai bronzérmeket szerző *Lunka Zoltán* viszont Erdélyben (Nyárádszeredében) született, első sikereit még román színekben érte el. 1989-ben Magyarországra, majd innen Németországba költözött. (Magyar mellett szász ősei is vannak.) Már német színekben 1995-ben, Berlinben amatőr világbajnok lett, így az atlantai olimpián is komoly esélyes volt. Első három mérkőzését pontozással, de igen magabiztosan nyerte, de az elődöntőben egy kazah versenyző megállította. Az ekkor Halléban élő versenyző amatőr pályafutását az olimpiai után be is fejezte, és profinak szerződött. Összesen 23 mérkőzést vívott (21 győzelem), de amikor 2003-ban világbajnoki címért szállhatott ringbe, vereséget szenvedett, utána vissza is vonult. Azóta Heidelbergben edzőként dolgozik.

Máig a legutolsó német-magyar olimpiai érmes a labdarúgó *Marozsán Dzszenifer*, aki 2016-ban az aranyérmes német női csapat tagja volt. Az 1992-ben, Budapesten született sportoló családja abban az időben profi labdarúgó édesapja révén 1996-ban került Németországba, *Marozsán János* a Saarbrücken csapatában futbalozott. A család Németországban maradt, és Dzszenifer ott kezdett

Földeák János (Jean Foldeac, felül), egy német-magyar olimpiai érmes birkózó

focizni. Valamennyi korosztályos válogatottat végigjárva jutott el a Nationalelfig, amellyel 2013-ban Európa-bajnok is lett. A kivételes tehetségű labdarúgót kétszer választották (2016, 2018) a világ legjobb női játékosának, aktuális klubcsapatával négyszer nyerte meg a Bajnokok Ligáját. A riói olimpiai tornán egy gól és egy gólpasz fűződik a nevéhez. Az olimpia után ő lett a németek csapatkapitánya, már a 100 válogatott szereplést is elérte. Magyar gyökereitől sosem szakadt el, cipőjén mindig szerepel a magyar zászló is.

Svédország egyik fontos befogadó állama volt az 1956-os magyar menekülteknek, s ezzel ott jelentős magyar kolónia jött létre, akik között sportolók is akadtak, olimpiai érmes sportolókat viszont csak a második generációban találunk. *Moldrich Antal* 1956-ban a 4. helyen végzett magyar öttusacsapat tagja volt, de aztán sok társához hasonlóan nem tért haza Magyarországra. Svédországba kerülve is folytatta volna a sportágot, de az akkor csúcson lévő csapatba nem fért be. 1960-ban született fia, *George Anthony Horváth* viszont biztos svéd válogatott lett a hetvenes évek végén, és így részt vett az 1980-as moszkvai olimpián, ahol a 3. helyen végző svéd csapat tagja volt. Ő maga egyéniben a 9. helyen végzett, és azzal is kitűnt a mezőnyből, hogy lövészetben 200 körös (azaz hibátlan) teljesítménnyel végzett. Bár Horváth ekkor még csak 20 éves volt, ilyen jelentős eredményeket már nem ért el, később Stockholmban rendőrként dolgozott. Egy másik 56-os magyar emigráns gyermeke, *Erik Hajas* (Hajas Erik László) pedig kézilabdában képviselte a skandináv országot három olimpián is (1988, 1992, 1996), Barcelonában és Atlantában ezüstérmeket szerzett. A 281-szeres svéd válogatott balszélső világ- és Európa-bajnok is volt, hazájában hatszor volt a bajnokság gólkirálya. Jelentősebb magyarországi kapcsolatuk nem ismert.

Olaszországnak két erősen magyar kötődésű olimpiai érmese van. A szentesi születésű *Tóth Noémi* vízilabdázó magyar színekben 160-szoros válogatott, világ- és Európa-bajnok, klubjával BEK-győztes volt, de aztán profinak Olaszországba szerződött, ahol megismerkedett élete párjával, és 2001-ben ikereknek adott életet. Egy ideig még arról szóltak a hírek, hogy ezután is magyar színekben kíván szerepelni, de aztán új lakhelye mellett döntött, és 2003-tól az olasz válogatott tagja lett, amellyel 2004-ben, Athénban olimpiai bajnokságot nyert. (Olasz színekben Európa-bajnok is volt.) Ma Nápoly közelében él, családi vállalkozásokban (uszoda, játékboltok) érdekelt, de magyar rokoni kapcsolatait is ápolja. (Egykori szövetségi kapitány édesapja Magyarországon él.) Az olaszok az elmúlt két évtizedben más magyar vízilabdázókat is honosítottak, de ők olimpián nem nyertek érmet. A másik olasz-magyar érmes így is vízilabdás, de őt nem kellett honosítani: a Budapesten olasz-magyar vegyes házasságból származó *Alex Giorgetti* eleve olasz állampolgár (is) volt, és 2012-ben jutott el ezüstéremig a londoni olimpián. Egy szezon erejéig játszott magyar klubban is, sőt – amikor vitája volt az olasz szövetséggel – felmerült az is, hogy magyar színekben szerepeljen, de ez végül nem valósult meg. A sportoló ma is aktív, de már csak alacsonyabb osztályban vízilabdázik.

Svájc egyetlen olimpiai érméhez van köze magyaroknak, de mindjárt kettőnek is. 2016-ban, Rióban a teniszezők női páros versenyén ugyanis a *Martina Hingis*, *Tímea Bacszinsky* kettős második lett, s – legalábbis részben – mindketten magyar származásúak. Hingisről sok helyen lehet olvasni, hogy szlovák származású (Kassán született), azt már ritkábban, hogy édesapja, *Hingis Károly* – aki maga is teniszező volt – magyar nemzetiségű. A szülők válása után Martina édesanyjával, a szlovák

Melanie Molitorovával került Svájcba, apjával nem is tartják a kapcsolatot, így magyarul nem is beszél. Martina Hingis egyéniben a 90-es években aratta legnagyobb sikereit, akkor négy Grand Slam-tornát is nyert. Párosban egyéni karrierjének lezárulta után is játszott, a riói olimpián is így állt rajthoz 36 évesen. Partnere, Bacsinszky Tímea ugyan már Svájcban (Lausanne-ban) született, de magyar szülők gyermekeként: édesanyja Debrecenből, édesapja pedig Szatmárnémetiből vándorolt ki. Sokáig édesapja edzette, de vele nagyon megromlott a viszonya. Profi teniszezői pályafutása Hingiséhez persze nem mérhető, összesen 9 WTA-tornát nyert, Grand Slam-versenyen a legjobb eredménye egy wimbledoni negyeddöntő volt. Ő maga is tökéletesen beszél magyarul, hazánkba is gyakran ellátogat.

Európában még két országnak van magyar érmese, de igencsak eltérő okból. A Kikindán született *Bogen Albert* vívó **Ausztrián**ak szerzett ezüstérmét 1912-ben, Stockholmban a férfi kardcsapat tagjaként, de aligha önszántából. Az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadseregének katonatisztjei ugyanis nemzetiségüktől függetlenül csak osztrák színekben vívhattak, s minthogy ő ezredes volt, nem maradt választása. (A döntőt egyébként az osztrákok a magyarokkal szemben veszítették el, bár a magyarok ellen Bogen nem vívott.) A Monarchia szétbomlása után egyébként – akkor már Bogáthyként – magyar színekben is járt olimpián: 1928-ban a párbajtőr-csapat tagja volt. Családjában is volt folytatása az olimpiai érmeknek: lánya, *Erna* 1932-ben női törben bronzérmes volt; veje, *Gerevich Aladár* kardvívó összesen hét olimpiai aranyat szerzett, míg unokája, *Gerevich Pál* a kardcsapat tagjaként volt bronzérmes kétszer is (1972, 1980).

Franciaország magyar érmese is vívó; a veszprémi születésű *Király Hajnalka* a 90-es, 2000-es években a legjobb magyar párbajtőrvívók közé tartozott (háromszoros csapatvilágbajnok volt), de az akkor borzasztóan erős hazai konkurencia miatt két olimpiáról is lemaradt. 2002-ben férjhez ment *Patrick Picot* korábbi francia párbajtőrvívóhoz, és miután itthon túl sokan voltak előtte, 2003-tól Franciaország színeiben indult a versenyeken, két olimpiára is eljutott. 2004-ben, Athénban – a jóval esélyesebbnek tartott magyarokat is megelőzve – a bronzérmes gall csapat tagja volt, minden csapattalálkozáson pástra is lépett. (A magyarokkal nem kerültek össze.) Egészen 2010-ig versenyzett még, kétszer csapatvilágbajnoki címet is szerzett.

A **Dánián**ak – akkor még nem hivatalos olimpiai versenyszámban – aranyérmét szerző *Salim Gergely* története sem hétköznapi:

Rio de Janeiro német olimpiai bajnok futballszárja, Marozsán Dzszenifer

egy tanzániai–magyar vegyes házasságból származik, ám családjuk később Dániába költözött, így a taek-won-dóval is ott ismerkedett meg, s Barcelonában már világ-és Európa-bajnokként nyerte meg az olimpia bemutató versenyét. Később magyar színekben is versenyzett, de mire a sportág hivatalos olimpiai szám lett, már visszavonult. Jelenleg az Egyesült Államokban él, de fia, *Omar* Magyarországnak szerzett Európa-bajnoki címet és egyben olimpiai kvótát.

Európán kívülre is jutottak magyar érmesek, **Ausztráliába** mindjárt három is. A kajakos *John Sumegi* (*Sümegei János Zoltán*) magyar emigránsok gyermekeként már Ausztráliában született 1954-ben, és a moszkvai olimpián kajak egyes 500 m-en szerzett ezüstérmét a szovjet *Vlagyimir Parfenovics* mögött. Két olimpián vett részt (1976, 1980), Moszkvában 1000 m-en negyedik lett. 1979-ből világbajnoki ezüstérme van. *Suzy Balogh*, a női traplövés 2004-es olimpiai bajnoka apai ágon magyar emigránsok gyermeke, bár magyarul nem beszél. Olimpiai győzelme mellett számos világbajnoki helyezése és óceániai bajnoki címe van. A harmadik ausztrál érmesünk viszont született magyar, mi több, bajai lány: *Pekli Mária* cselgáncsozó magyar színekben két olimpián (1992, 1996) is szerepelt, EB-n és VB-n is szerzett értékes helyezéseket. Miután a magyar dzsúdószövetséggel vitái támadtak, és férjhez ment az ausztrál *Daniel Kelly*hez, 1997-től Ausztrália színeiben versenyzett tovább. Ausztrálként még három olimpián szerepelt; legjobb eredményét Sydney-ben érte el, ahol az 57 kg-os súlycsoportban a 3. helyen végzett. (Egyedül a későbbi győztes spanyol *Isabel Fernandez*től szenvedett vereséget.) Későbbi pályafutása során még világbajnokságon és olimpián is szerzett egy-egy 5. helyezést. 2017 óta az ausztrál cselgáncsszövetség technikai igaz-

gatója, de Magyarországon is megfordul nyári dzsúdótáborokban, beválasztották a Nemzetközi Cselgáncsszövetség Hírességek Csarnokába is.

Kanadai színekben két magyar kötődésű versenyző jutott el olimpiai éremig. A Budapesten született *Sándor Alexandra* magyar színekben is tehetséges kajakosnak számított (korábban atletizált és tornászott is), ifjúsági világbajnokságra is eljutott. 1975-ben ott ismerkedett meg a kanadai kenussal, *Denis Barré*val, akihez két évvel később férjhez ment. Miután a moszkvai olimpiára nem sikerült kijutnia, egy időre visszavonult a versenyzéstől (gyermeke is született), 1981-től pedig már kanadaiaként versenyzett tovább. Az 1984-es olimpián Los Angelesben a szocialista tömb országainak többsége nem vett részt, s ebben a helyzetben két számban is dobogóra tudott kerülni: az 500 méteres kajak kettesben (*Sue Holloway*jel) 2., a kanadai négyessel pedig 3. helyen végzett. (Kanadai női egység korábban sosem nyert olimpiai medált.) Ezt követően még egy világbajnokságon szerepelt, majd 1986-ban visszavonult a versenyzéstől; férjével szálloda üzemeltetésébe vágta bele. Lányuk, a szintén Budapesten született *Mylanie Barré* két olimpián vett részt, 2004-ben kajak kettesben a 7. helyen végzett.

Adam van Koeverden viszont Kanadában született, ám édesanyja, *Bokrossy Beáta* 1956-os magyar emigráns (édesapja holland származású). Ő maga csak keveset beszél magyarul, de büszke magyar felmenőire. Pályafutása során négy olimpián indult, és az első három alkalommal mindig szerzett legalább egy érmet. A legsikeresebb Athénban volt, ahol aranyérmét nyert a kajak egyes 500 m-es versenyben, az 1000 m-es távon pedig harmadik lett. (2008-ban és 2012-ben is szerzett egy-egy ezüstérmét). Két olimpián ő volt a kanadai csapat zászlóvivője. Ezen túl

kétszer (2007, 2011) volt egyéni világbajnok, de számos további érme és világbajnok-győzelme is van. Versenyzői karrierjének befejezése után politikai pályára lépett: 2019-ben a Liberális Párt színeiben parlamenti mandátumot szerzett, korábban nemzetközi segélyszervezeteknek is dolgozott.

Japán legnagyobb kalapácsvetője, *Murofusi Kodzsi* neve nem feltétlenül utal magyar ősökre, pedig kicsit a mi bajnokunk ő is. Neki már édesapja, *Sigenobu* is kalapácsvetőként versenyzett, három olimpián is szerepelt. Versenyző korában, Torinóban ismerte meg a temesvári magyar, ifjúsági Európa-bajnok gerelyhajítót, *Móritz Szerafinát*, akit feleségül vett. (Az 1980-as években elváltak, az édesanya utóbb az Egyesült Államokban telepedett le.) A házasságból két újabb dobóatléta született, közülük Kodzsi volt az eredményesebb. Ő többször készült együtt a magyar dobókkal, folyékonyan beszél is magyarul. Olimpián négyszer vett részt: 2004-ben arany-, 2012-ben bronzérmes szerzett, Pekingben ötödik volt. Két érmes szereplése magyar szempontból is érdekes: Athénban úgy szerezte meg a győzelmet, hogy a legnagyobbat dobó magyar *Annus Adriánt* doppingvétség miatt megfosztották aranyérmétől, és az eredetileg második *Murofusi* lépett a helyére. Persze az ő 82.91-es eredménye is egészen kiváló teljesítmény. Londonban ilyen teljesítményre már senki nem volt képes, ott az aranyat a magyar *Pars Krisztián* nyerte meg. *Murofusi* mindhárom fajta éremből szerzett egyet-egyét az atlétikai világbajnokságokon, kétszer győzött Ázsia-játékokon is. Versenyzői pályájának lezárása után sportdiplomata lett: jelölték a NOB tagságára is, a tokiói olimpia szervezőbizottságának sportigazgatója volt, de erről súlyos betegség miatt le kellett mondania.

Magyar világbajnok, olasz olimpiai bajnok: Tóth Noémi vízilabdázó

A külhoni olimpiai érmesek listája valószínűleg még ezzel sem teljes, nem beszélve a helyezettek és olimpiai résztvevők hosszú soráról. Az ő magyarsághoz, Magyarországhoz való viszonyuk is rendkívül sokszínű lehet, hiszen életüket számtalan sorsfordító esemény határozta meg. Voltak, akik kényszerből hagyták el hazájukat; voltak, akiket „hazájuk hagyott el”; voltak olyanok, akik a legnehezebb időkben is büszke magyarnak vallották magukat; de olyanok is, akik származásukat tagadni vagy legalábbis elhallgatni igyekeztek, és azok száma sem csekély, akik egyszerre több kötődéssel rendelkeztek. „*Én voltam az első román nő, aki olimpiát nyert, és én is magyar voltam. [...] Sajnálom, hogy nem Magyarországnak nyertem olimpiákat. De az ember leginkább önmagát képviseli, és csak azután egy nemzetet. Nekem nem adatott meg, hogy a magyar színeket magamra öltssem, hogy az anyanyelvemen*

beszélőknem okoznak örömet. Így alakult, ezért sajnálkozom, de talán bele is örültem volna, ha folyamatosan ezen a visszas helyzetben töröm az agyam. Remélem, a románok mellett a magyarok is büszkék rám” – fogalmazta meg ezzel kapcsolatos dilemmáját Balázs Jolán az Indexnek adott interjújában, és alighanem sokan érezték hasonlóan. A röplabdás Mester Gyula a következőket mondta ugyanerről: „*Trianon után a családunk élete úgy alakult, hogy az egyébként debreceni nagypapa a határokon kívülre szorult. Szabadkán maradtunk, ott éltünk, nevelkedtünk. Mindig magyarnak tartottam magam, magyarul gondolkodtam, de a történelmi helyzet úgy hozta, hogy Magyarországnak nem nyerhettem. Szerbiának viszont igen, ezért mindent meg is tettem. Ettől én még tetőtől talpig magyar maradtam, magyar az útlevetem, az autóm rendszáma is, mind a 203 centim magyarként viselkedik, de szerb mezben, szerb zászló alatt, még ha nem ics-re végződő névvel is.*”

Nem tudjuk, hányan lettek volna a magyar olimpiai érmesek a 20. század sorsfordító tragédiái nélkül, viszont amikor a „nemzeti összetartozásról” beszélünk, abba az is beletartozik, hogy az anyaországi bajnokok sikerei mellett azokra is figyelünk, akik – más színű mezben küzdve ugyan – az egyetemes magyarság hőseivé váltak. Épp ezért fontos, hogy tudjunk és emlékezzünk róluk, sőt – nyugodtan büszkék is lehetünk rájuk.

(*Írásunk eredeti változatának elkészülése óta a külhoni magyar érmesek száma Tokióban is bővült: a bronzérmes szlovák férfi kajak négyes tagjaként Vlček Erik és Botek Ádám is dobogóra állhatott a japán fővárosban, az amerikai Joe Kovács pedig legutóbbi eredményét megismételve ezüstérmes lett súlylökésben – M. J.) ■*

Svájci női tenispáros számos magyar felmenővel: Martina Hingis és Bacsinszky Tímea

Mesélő bajai sírkövek 2. rész

Rózsa Dezső nyomdász családjának sírja

■ Szeretteink sírjának meglátogatásakor vagy egy idegen településen sokan szívesen bejárjuk a helyi temetőt. A síremlékek és a rajtuk szereplő feliratok, valamint maga a temetőkert sokat elárulnak a település egykori lakóiról és kultúrájáról, társadalmáról, valamint az elmúláshoz való viszonyukról, a túlvilágba vetett hitükről. A sírhelyek az egyén és közösség elmúlásának tárgyi emlékei, amelyek emlékeztetik a közösség tagjait az ősökre, egy közösség egykori életére. Az elődök alakja, tettei, teljes életpályája előbb vagy utóbb feledésbe merül. Tevékeny életet éltek, halálukkal azonban új dimenzióba lépnek, és eltűnnek az utókor emlékezetéből. A bajai temetőket járva rábukkantam olyan sírkövekre, amelyek különös élettörténetet vagy eseményt rejtenek. Néhány ilyen sírkő titkát szeretném megismertetni a Kedves Olvasókkal, hogy még ne tűnjön el az elődök emléke.

Jász Anikó

■ A Rókus temetőben a hősök sírja emlékmű felső platójának északi oldalához közel egy régi, megszürcült, szépen megformált síremlék alatt nyugszanak Baja egykori neves nyomdászmasterének, Rózsa Dezsőnek és feleségének, Meleg Irénnek (1882-1977), valamint két gyermeküknek, Wittenberg Béláné Rózsa Irénnek (1905-1935) és Rózsa Tibornak (1908-1957) földi maradványai.

A családfő, Rózsa Dezső Szegeden született 1882-ben. Fiatal könyvnyomdászként került Bajára, előbb Kollár Ágoston nyomdájánál dolgozott, majd a Corvin Nyomdában volt 16 évig üzemvezető. Időközben családot alapított, és 1928-ban önállósította magát. Kis nyomdaüzeme két nyomógéppel és egy alkalmazottal a Kosuth Lajos utca 11. számú házban működött, ahol igényes kivitelben könyveket és nyomtatványokat készített, időszaki lapok kiadója volt egészen 1945. február 6-án bekövetkezett haláláig.

Részt vett az első világháborúban, átélte a Przemysl erőd három súlyos ostromát, majd fogságba került. A fronton is volt alkalmá nyomdász mesterességét kamatoztatni bajtársai javára. Erről tanúskodik két, a frontról írt levele. Az első 1914. szeptember 19-én kelt levélben családjának így ír: „A várban három nyelven (magyar, német és lengyel) megjelenő Tábori Újság ugyan ügyesen van a fennforgó nehézségek közt megcsinálva... A lapok szerkesztősége a przemysli pályaudvaron van és a közleményeknek utánnyomása tilos. A magyar Tábori Újságnak még hirdetése is van és pedig a következő: «Egy magyar nyomdászra szükségünk van.»”

A következő levél bajai munkahelye, a Corvin nyomda vezetőinek szól: „Szeretett Főnökeim! Van szerencsém az általam

szedett przemysli «Tábori Újság» két példányát beküldeni. Ez az első magyar újság, mely Przemyslben megjelent. Meg is látszik rajta. Említettem múltkori levelemben, hogy a Tábori Újsághoz magyar szedőt keresek, gondoltam hát egy nagyot és jelentkeztem a parancsnokságnál a magyar újsághoz szedőnek, örömmel fogadott és megengedte, hogy a lapot én szedjem ezentúl. Hát most ismét a régi mesterségemet folytatom. Az ostrom alatt meleg napokat éltünk át, de minden pompásan ment: nagyszerű ágyúink és vitéz katonáink játszva verték vissza az orosz támadásokat. Az ostrom utolsó három napja alatt legalább 20.000 halottat hagytak itt az oroszok a vár körül, óriási harcok voltak. Közülünk azonban alig estek el néhányan, úgy hogy számításba se jöhet. Itt már téli idő járja. Esik a hó, fehér takaró borítja a mezőket és kemény hideg van. Otthon talán a szép magyar őszi idő járja. Przemysl, 1914. október 12. Teljes tisztelettel Rózsa Dezső.”

A bajai nyomdászmaster később Przemyslnél orosz fogságba esett, ahonnan 1918-ban tudott hazaszökni. Háborús érdemeit 2. osztályú Ezüst (Kis-ezüst) Vitézségi Érem és Károly-csapatkereszt kitüntetéssel ismerték el.

A Rózsa család életébe az 1935-ös év szomorú tragédiát hozott. Az elsőszülött leánygyermek, Rózsa Irén távozott elsőként az élők sorából, pedig a legszebb fiatalasszonyok között tartották számon a városban. 1929-ben kötött házasságot

Wittenberg Bélával, az Ackermann Műszövő Rt. ügyvezető igazgatójával, 1929-ben egy kisfiuk született. Boldog családi életet éltek, ám 1935. szeptember 2-án ennek az idilli állapotnak Irén öngyilkossága véget vetett. A korabeli sajtóhírekből annyi tudható, hogy a Czirfusz Ferenc utca 27. számú házukba az ebédidőre hazatérő férjével kedélyesen beszélgettek, majd délután a szobalánnyal sétálni küldte kisfiát. Távozásuk után bezárkózott kisfia szobájába, és ott a gyermekhinta kötelére felakasztotta magát. A hazatérő szobalány már holtan találta a 30 éves fiatalasszonyt, aki négy búcsúlevelet hagyott hátra, de egyikben sem adott magyarázatot tettének okára, csak bocsánatot kért szeretteitől. A férj, Wittenberg Béla a holokauszt áldozata lett, nevét a zsinagóga udvarában lévő emlékfal őrzi.

Az egykor a bajai polgári életben jól ismert családnak valószínűleg nincs élő, a sírt gondozó hozzátartozója, erről tanúskodik a sírkövön látható felszólító cédula. Emléküket ezek a sorok segítenek megőrizni.

(Folytatjuk) ■

Rózsa Dezső családjának sírja a Rókus temetőben (fotó: Jász Anikó)

A keleti front elfeledett (elhallgatott) hadműveletei 1941-ben

Kenyeres Zsolt

■ **Bevezető**

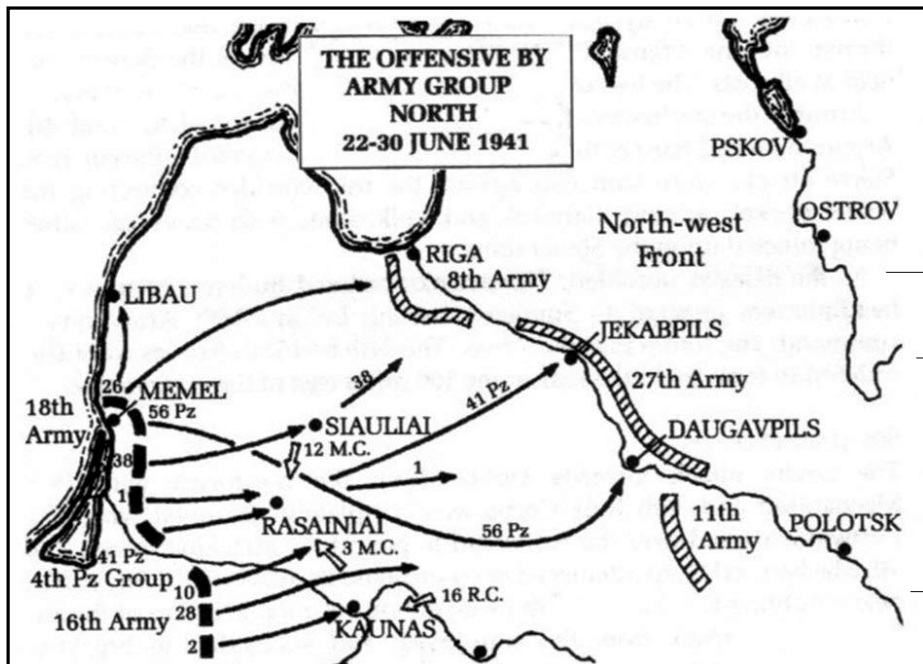
A szovjet-német konfliktus mind hadműveleti kiterjedésében, mind a bevetett haderő és haditechnika mennyiségében, valamint a küzdelem környékeltensége tekintetében is a legnagyobb volt az eddigi háborúk történetében. Az 1941-ben induló Barbarossa-hadművelet során a Wehrmacht 2800 km-es fronton lendült támadásba, és egy közel 1700 km-es távolságban levő célt – az Arhangelszk-Urál-Asztrahany (AA) vonalat – akart elfoglalni. A hadjárat végül ezt nem érte el, mert Moszkvánál és Leningrádnál megállították.

A háború során több hadművelet is a feledés homályába merült, pedig ezek is döntően kihatottak a hadi helyzet alakulására. A feledés oka részben politikai volt: a szovjet rezsim számára kellemetlen vereségeket, hadműveleteket elhallgatták a hidegháború végéig. Másrészt el akarták hallgatni azt a tényt is, hogy a Vörös Hadsereg a Barbarossa-hadművelet során egy sor hibás katonapolitikai döntést hozva szovjet katonák ezreit áldozta fel értelmetlenül, ami jelezte, hogy a *Sztavka* (a szovjet legfelső katonai vezetés) nem állt minden esetben annyira helyzet magaslatán a háború során, amennyire ezt a propaganda mutatta.

Az alábbiakban az 1941 júniusa-decembere között lezajlott, elfeledett csatákból mutatunk be néhányat, illetve a témához kapcsolódó mítoszokat ismertetjük.

Elfeledett csaták, 1941. június – december

Szálán ebben az időszakban a Vörös Hadsereget azonnal a német haderő megállítására és kiverésére utasította, ami egy sor ellentámadást és heves ütközeteket eredményezett. Sztálin és vezérkara azonban túlbecsülte a saját haderejét és hadműveleti jártasságát, illetve alábecsülte a németeket. Irreális célkitű-

Maps, Copyright; Brian Taylor 2003, Barbarossa to Berlin

zések és a szovjet haderő tapasztalatlansága, valamint a modern mozgóháborúhoz szükséges logisztika hiánya kudarcok sorozatát eredményezte.

Elfeledett csaták:

- Raseinai, Grodno (Hrodna) és Brody (1941. június)
- Szolci, Sztaraja Rosszija, Lepel (Szenno) (1941. július-augusztus)
- Szmolenszk, Jelnya, és Roszlavl (1941. szeptember)

Raseinai, Grodno és Brody (1941. június)

Az ún. határ-csaták idején a szovjetek két ellentámadási kísérletet tettek a német páncélosékek megállítására. Északon Raseinaniál (fontos logisztikai csomópont a mai Litvániaiban) az Észak Hadseregcsoport 4. páncéloscsoportját és a 6. páncélos-hadosztályt (kb. 240 páncélossal) – miután az sikerrel átkelt a Nyeman folyón – június 23-án a szovjet Északnyugati Front gépesített hadteste (749 páncélos) támadta meg, de offenzíváját nem tudta összehangolni. A szovjet támadás egy napra még

így is megállította a németeket, akik a harci tapasztalatuknak és a jobb kommunikációs hálózatuknak köszönhetően találkozóharcban felőrölték túlerőben levő ellenfelüket. A T-34 és a KV-1 szovjet nehézharckocsik harctéri megjelenése viszont sokkolta a német hadvezetést. Volt eset, amikor egyetlen KV-1 egy egész német hadosztályt megállásra késztetett.

Csak a 88-as légvédelmi lövegek bevetésével tudták harcképtelenné tenni. Az ütközet végére a szovjet erők elvesztették tankjaik zömét (704 harckocsit), a német támadás lendülete sem állt le, bár 75 páncélost vesztek.

A közép Hadseregcsoport frontján a németek Minszket kerítették be egy átkaroló hadmozdulattal, és ennek ellensúlyozására a belorusz fővárostól északra, Grodno térségében június 23-án, 2 szovjet gépesített hadtest (állományában kb. 1400 páncélossal, ebből kb. 300-350 volt modern) ellentámadást indított az itteni német 2. páncéloscsoport (977 páncélos) ellen. A német légiőrtámogatásai azonban megtizedelték a támadókat a felvonulás során, ráadásul az üzemanyag- és lőszerhiány is gondot okozott. A június 24-én megindult támadás itt is koordinálatlan volt. A németek így időben meg tudták szervezni a páncélelhárító védelmüket, és meg tudták törni a több lépcsőben támadókat. A szovjet kudarc oka az is volt, hogy gyalogsági és tüzérségi támogatás nélkül támadtak. A KV-1 nehézharckocsik itt is gondot okoztak, de lánctalpaik megrongálása

A kilőtt KV-1, mely egy napra megállított egy német hadosztályt

után már semlegesíteni tudták őket. A támadó és megtizedelt (egy szovjet tábornokról elnevezett) Boldin-csoportot 25-én visszavonták, erőinek alig 10-15%-a maradt meg.

A déli frontszakaszon bontakozott ki a legnagyobb méretű találkozóharc, mert Sztálin idevonta össze a legerősebb és legtöbb haderőt Ukrajna megvédésére. A június 23–30. közötti ütközetsorozatban 4381 szovjet (6 gépesített hadtest) és 588 német páncélos (1. páncélos csoport) csapott össze. A Brody-Dubno-Luck közötti térségben a szovjet vezetés ellentámadást rendelt el, de gépesített alakulatait nem tudta időben összevonni, ezért itt is találkozóharcok sorozata történt. A szovjet hadvezetésen belül nem volt egyetértés az ellentámadás időzítéséről: volt, aki azonnali ellentámadást akart (Zsukov); volt, aki várt volna két napot, mert az egységek összevonása lassan haladt (Kirponosz). Sok szovjet tank lerobbant vagy üzemanyaghiány miatt, vagy mocsáron való átkelés közben akadt el. A német légi felderítés révén a Wehrmacht felkészült a támadásra, és igyekezett a szovjet támadókat német páncélhárítás csapdájába csalni, ami sikerrel járt. Főleg a KV-1, T-34-es páncélosok semmisültek meg így. A csata végkimenetelét döntően határozta meg az is, hogy a szovjet egységeknél csak a parancsnoki járművekben volt rádiós kapcsolat, a német oldalon viszont minden tank rádióval tudott a többivel kommunikálni, és ez mozgó harcban nagy előnyt jelentett a csapatok hatékonyabb mozgatása és a tűzvezetés terén. A csatában 2468 szovjet páncélos veszett oda, míg a német oldalon 289 volt a veszteség. Ráadásul a német javító egységek a kilőtt tankok zömét ki tudták javítani, a szovjet tankok viszont végleg odavesztek. A szovjet kudarc fontos tényezője volt az is, hogy a támadást tűzérési és gyalogsági támogatás nélkül hajtották végre.

Szolci, Sztaraja Rosszija, Lepel (1941. július-augusztus)

Az északi frontszakaszon – a Luga elleni átkaroló manőver során – Solzicit elérő déli német ék (a 8. német páncélos hadosztály, 163 tank) a rossz útviszonyok miatt fedezetlenül hagyta szárnyait, és ezt kihasználva Vatyutin szovjet tábornok két irányból induló ellentámadást tervezett. Az erdei úton 5 szovjet hadosztály (szemből 35, oldalról és hátulról 135-140 tankkal) támadta a németeket. A 3 napos (július 10-14.) ütközetben a németek feladták Solzicit, 12 páncélost vesztek, míg Vatyutin 54-et.

Ez a támadás késleltette a németek lugai átkarolását délről, de a július 17-én meginduló német ellentámadást a szovjetek már nem tudták elhárítani.

A Sztaraja Rosszija-i ellencsapás (1941. augusztus)

A Leningrád felé előretörő németeket a Sztavka az Ilmeny-tónál akarta oldalba támadni egy átkaroló manőverrel, mely a Novgorod csoport és a 34. hadsereg offenzívájára épült, és bevonták ebbe a 11. és 27. hadsereget is. A cél Sztaraja Rosszija (fenti térképen SR) visszafoglalása volt. A szárnyat

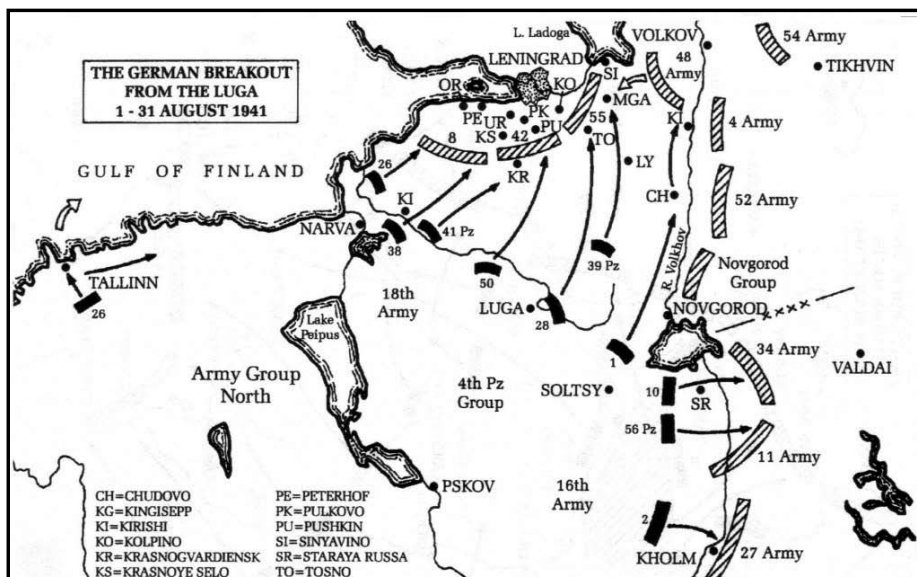
Hadihelyzet Solzci ellentámadás idején

fenyegető támadás (augusztus 13-22.) miatt von Leeb (a német Észak HDSCS vezetője) erőket dobott ide a Leningrád ellen támadó erőkből, és sikerrel visszaverte a szovjeteket, akik bár kudarcot vallottak, de késleltették a Leningrád elleni támadás kibontakozását. A szeptember 1-ig eltartó harc során a támadó szovjetek összesen 128 550 katonát és 481 páncélost vesztek. A támadás jelezte, hogy a német Észak HDSCS páncélosok hiánya miatt képtelen volt egyszerre a főcsapást és a szárnyak védelmét megoldani.

A középső frontszakaszon a szmolenszki ütközet folyt július 10. – szeptember 10. között, melyben a Vörös Hadsereg több ízben próbálkozott a Moszkvát támadó Közép Hadregcsoport megállításával. Ebben a moszkvai főútvonal biztosításért vívott harcban a Közép HDSCS sikeresen bekerített 3 szovjet hadsereget (16., 19., 20.), de a katlan felszámolása már nem volt tökéletes, mert több felmentési és ellentámadási kísérlet zavarta a német célok végrehajtását.

Jelnyánál Zsukov hajtott végre egy ellentámadást, hogy az itteni kiszögellést felszámolja, és az augusztus 8. és szeptember 6. között végrehajtott támadás a németeket Jelnya feladására készítette, és először a német haderő a keleti fronton – átmenetileg legalábbis – védekezése szorult. Ez pürrhoszi siker volt, mert a németek kb. 10-11 000, Zsukov pedig 75000 főt veszített, ráadásul a németek páncélosaik nélkül védekeztek, míg a szovjet fél a bevetett páncélosainak zömét is elvesztette.

Az Orsa – Polock – Vityebszk közötti térségben augusztus 30. – szeptember 12. között Tyimoszenko újonnan kinevezett frontparancs-

Maps, Copyright; Brian Taylor 2003, Barbarossa to Berlin

nok szervezett ellencsapást a német erők ellen: közel 927 páncélost vont össze 4 hadtestben, ezzel szemben a német alakulatok 4 páncélos hadosztálya 300-400 tankkal rendelkezett. A német felderítés időben észlelte az ellenség szándékait, ráadásul sok szovjet nehézpáncélos lefulladt vagy üzemanyaghiány miatt vált működésképtelenné, volt rá példa, hogy több nehéz KV-1 páncélos a mocsárban rekedt. A felkészült védelem megtizedelte Tyimosenko erőit, aki 832, míg a németek 27 harcjárművet vesztek. Ez lehetővé tette a németek számára a szovjet erők részleges körbezárását a térségben.

Mint látható, a szovjet ellentámadások a nyári hónapok folyamán nagy mértékben gyengítették a Moszkva térségét védő szovjet erőket, és ez október elején közvetlenül hozzájárult a Vörös Hadsereg katasztrofális vereségeihez a *Tájfün-hadművelet* első időszakában.

A háború ezen szakaszában több mítosz is keletkezett, az alábbiakban ezek közül ragadok ki néhányat.

Sztálin megelőző háborújának mítosza

1941. május 15-én Georgij Zsukov, a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke Sztálinnak küldött egy tervet egy megelőző csapásról a kelet-lengyelországi német erők ellen. Bár a védelmi biztos S. K. Tyimosenko felterjesztette a javaslatot, nincs bizonyíték arra, hogy Sztálin látta-e egyáltalán, vagy intézkedett volna. A javaslat és más töredékes bizonyítékok alapul szolgálnak olyan közelmúltbeli állításokhoz, amelyek szerint 1941 júliusában Sztálin valóban megkezdte volna a megelőző háborút Németország ellen, csak Hitler Barbarossaművelete megelőzte Sztálint.

A jelenlegi adatok és tények cáfolják ezt az állítást. A nyári események és a levéltári adatok bizonyítják, hogy a Vörös Hadsereg nem volt képes 1941 nyarán hatékonyan támadni vagy védekezni.

A Barbarossa-hadművelet időzítése

Hitler 1941. június 22-én megkezdte a Barbarossa-hadműveletet, később mintegy két hónapot, mert előbb a Wehrmacht meghódította Jugoszláviát és Görögországot. Egyes történészek azt állítják, hogy ez a késedelem végzetesnek bizonyult a Barbarossa végrehajtása során. Ha Németország áprilisban – és nem júniusban – tört volna be a Szovjetunióba, akkor szerintük Moszkva és Leningrád elesett volna, Hitler pedig elérte a Barbarossahadművelet célkitűzéseit.

Ez az állítás tévedés. Hitler balkáni akciója abban az évszakban történt, amikor a tavaszi olvadás (a *raszputyica*, szó szerint „az eldugult utak ideje”) megakadályozta volna a széles körű katonai akciókat, különösen a mozgó páncélos műveleteket a Nyugat-Szovjetunióban. Ráadásul a balkáni haderő

csak kis része volt bevonva keleti támadásba, és az is a Balkánról időben visszatért a Barbarossahadművelethez.

Ennek a kérdésnek a következménye az a tézis, hogy a Wehrmacht jobban teljesített volna, amennyiben Hitler 1942 nyaráig elhalasztja a Barbarossát. Ez is nagyon valószínűtlen azonban, hiszen Sztálin Vörös Hadsereget modernizáló programja –, amely a németek 1941-es támadásakor még a közepén járt – 1942 nyarára teljesen befejeződött volna.

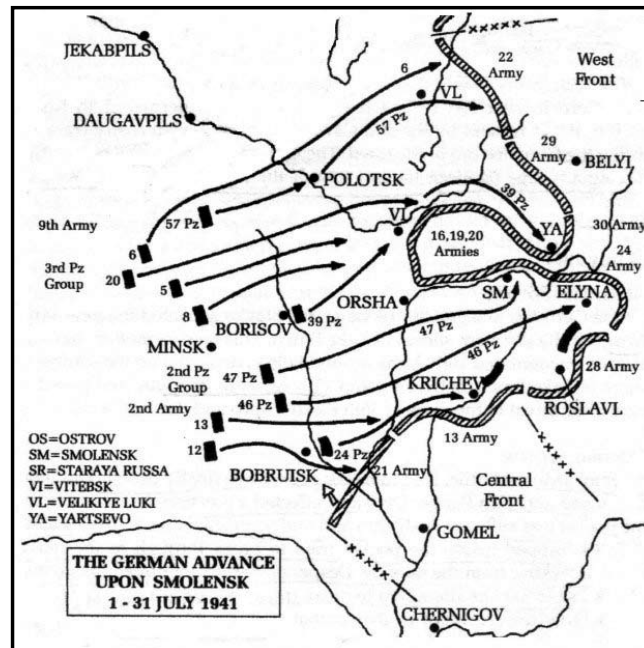
Bár a Wehrmacht még taktikai és szervezeti fölényét megőrizte volna, a Vörös Hadsereg 1942-ben már nagyobb és felkészültebb gépesített erővel rendelkezett volna, melyet a németekénél modernebb fegyverekkel szereltek fel. Ráadásul ha Hitler ekkor támad, számolnia kellett volna azzal is, hogy az Egyesült Államokkal (és talán Nagy-Britanniával) és a Szovjetunióval kétfrontos háborúba keveredik.

Guderian délre fordulása

1941 szeptemberében, miután a Vörös Hadsereg ellenállása Szmolenszktől keletre megerősödött, Hitler átmenetileg lemondott a Moszkva elleni közvetlen támadásról, és a Közép HDSCS páncélos erőinek (Guderian 2. páncélos csoportja) felét dél felé küldte, hogy a szovjet Délnyugati Frontot (Kijevet védte) elpusztítsa. Guderian dél felé fordulva az ellenfél haderejét szeptember végéig megsemmisítette, 600 000 fős veszteséget okozva ezzel a Vörös Hadseregnek.

Ezt követően Hitler elindította a Tájfün-hadműveletet októberben, amit december elején Moszkvánál megállítottak. Néhányan azt állítják, hogy ha Hitler szeptemberben megkezdte volna a Tájfünt, elkerülhette volna a rettenetes időjárási körülményeket, és még a tél kezdete előtt elfoglalhatta volna Moszkvát.

Ha Hitler elindította szeptemberben a Tájfünt, a Közép HDSCS-nak át kellett volna törnie a szovjet védelmen, melyet a szmolenszki csatában meggyengült erők védtek. Ugyanakkor a Közép HDSCS ellen több mint 600 000 ember támadást indíthatott volna délről (Kijev), ami veszélyeztette volna a Közép HDSCS jobbszárnyát. Optimális számítások szerint Hitler október közepéig, az őszi esős évszak kezdetére elérhette volna Moszkvát. A Sztavka

A Szmolenszk, Jelnya, és Orsa offenzíva (1941. augusztus – szeptember)
Maps, Copyright; Brian Taylor 2003, Barbarossa to Berlin

azonban megmentette volna Moszkvát 10 tartalék hadsereg létrehozásával és bevetésével, ezek valóban részt vettek a város védelmében és az 1941-1942-es ellentámadásban is. Ezek a hadseregek mindenképpen harcoltak volna, függetlenül attól, hogy Hitler mikor indítja el a Tájfünt. Visszaverték volna a Moszkvát támadó németeket, ahogy ez később ténylegesen is megtörtént, és ez minden bizonnyal akkor is megvalósult volna, ha a németek egy hónappal korábban támadják meg Moszkvát. Továbbá az utóbbiak képesek lettek volna együttműködni a Közép HDSCS túlságosan kiterjedt jobb oldala ellen támadó 600 000 fős déli erővel.

Mi lett volna, ha Moszkva elesik?

Hogy Hitler megnyerte volna-e a háborút, ha a Wehrmacht elfoglalja Moszkvát, valóban komoly kérdés. Ha a náci haderő valójában elérte volna Moszkvát, akkor valószínűleg Sztálin egy vagy több tartalék hadsereget rendelt volna ide a védekezésre. Amennyiben a németek elfoglalták volna a város nagy részét, valószínűleg úgy jártak volna, mint ahogy a 6. német hadsereg egy évvel később a sztálingrádi csata során. Nyilvánvaló az is, hogy ha Moszkvát elfoglalta volna, a Wehrmachtnek szembe kellett volna néznie azzal a rettenetes feladattal, hogy megkísérelje az áttelelést Moszkvában, mindazokkal a veszélyekkel együtt, amelyek Napóleon seregének sorsát 1812-ben megpecsételték. Sztálin és a szovjet vezetés angol-amerikai támogatással a keleti országrészbe áttelepülve a háborút mindenképpen folytatta volna. A háború tehát semmiképpen sem ért volna véget. ■

„Aki hivatást érez magában, nem méricskél...”

Bellyeiné Horváth Györgyi (1951-2021) emlékére

■ *Megdöbbenve értesültünk róla, hogy ezen a nyáron, életének 70. évében, hosszú betegség után elhunyt BELLYEINÉ HORVÁTH GYÖRGYI, a Liszt Ferenc Zeneiskola csel-lótánára. Még életében átvehette a pedagógusok egyik legnagyobb állami kitüntetését, a Németh László-díjat, ám nem sokkal később a gyilkos kór elleni küzdelmet már nem nyerhette meg. A számtalan kiváló muzsikust útjára bocsátó, tanítványai által rajongva tisztelt zenepedagógus emlékére egyik tanítványa személyes emlékeit, illetve a zeneiskola igazgatójának méltató szavait idézzük. Szerkesztőségünk nevében őszinte részvétünket fejezzük ki az elhunyt családjának, nyugodjék békében!*

„Nem a zeneiskolához voltunk hűségesek, hanem hozzá...”

Radva Luca

■ Eredetileg hegedülni szerettem volna, így Lovretity Erika néninél felvételiztem. Ő rám nézett, s azt mondta, nagyon szívesen tanít, de csellista kezeim vannak, keressem meg inkább Györgyi nénit. Azóta is azt mondom: nem én választottam a gordonkát, a hangszer választott engem.

Lelkesen kezdtem járni csellózni, anya pedig a folyosón ülve várta az óra végét. Decemberben viszont már ő is az órán ült, és írta a tudnivalókat, lássa csak a kedves szülő, mi folyik bent, és mit kell otthon figyelni gyakorlás közben.... Így aztán füzetek teltek meg, amelyek Györgyi néni utasításait tartalmazták: melyik ütemben milyen dinamika és tempó legyen. Tudom, hogy ez nem csak velünk volt így: a sok év alatt nem egy, azóta sikeres csellista szülője ülte végig jegyzetel-ve Györgyi néni óráit.

Mert igen, Györgyi néni minden ütemet szétszedett, és ha kellett, tízszer vagy százszor is eljátszottam ugyanazt, hogy tökéletes legyen. Mindig a 100%-ra törekedett, és tőlünk is elvárta, hogy a lehető legjobban játszunk... A csellóórákat sokszor ő maga is viccesen kíznásnak nevezte, és ha valami banális hibát követtünk el, gyakran mondta: „A vonómba dőlök!”.

Bevallom, a szigora miatt féltem Györgyi nénitől. Nem arról a „rettegős”, „térdre-megős” félelemről van szó, hanem arról, hogy nem mertem anélkül órára menni, hogy ne gyakoroltam volna. Pontosan tudtam, hogy amikor nem gyakoroltam eleget, és ilyenkor kissé szorongva mentem órára. Érdekes, hogy nem volt igazán mérges emiatt. Inkább csalódottságot láttam rajta, ami talán még rosszabb volt, mintha minden alkalommal kiabált volna. Felnőttként tudom, fontos volt számára, hogy örömmel csellózzunk, s kialakítsa bennünk az igényességet. Színpadra sem állhattunk ki úgy, hogy előttünk van a kotta. Mindent fejből kellett tudni. Ez akkor

terhet rakott rám, azóta azonban látom, hogy ez fejlesztette igazán a különböző képességeket. Györgyi néni perfekcionizmusa rám ragadt, s azóta is, ha csinálom valamit, akkor vagy tökéletesen, vagy sehogy.

Ez a hozzáállás a versenyekre való készülélnél még inkább megmutatkozott. Nem sajnálta sem az időt, sem az energiát arra, hogy a kötelező óraszám sokszorosát velem töltse gyakorlással. Nem egyszer iskolai tanórákról is elkért. Minden lehetőséget és támogatást megadott nekem, hogy kihozzam magamból a legjobbat. Györgyi néni sohasem volt mérges, ha nem sikerült tökéletesen egy fellépés. Elégedett ritkán voltam magammal, apró hibák sajnos legtöbbször belecsúsztak az előadásomba. Mégis mindig dicsért, és büszke volt rám. Tudta, mindent megtettünk a sikerért. Györgyi néni és a zene megtanította, nem az számít, hogy hibázom, hanem az, hogyan megyek tovább.

Minden évben részt vettem Györgyi néni-vel (és az öcsémmel) a legendás kaposvári Kokas-féle csellótáborban. Ott kóstolhattam bele igazán a valódi zenész életbe: az intenzív gyakorlásba, valamint a zenekarozásba is. Láttam az idősebb, zenei pályára készülő fiatalok elhivatottságát. Mindez egyfelől csodálatba ejtett, és hatalmas élményt adott, másfelől meg is ijesztett, hogy nem vagyok elég jó ehhez.

Sokáig ugyanis zenei pályára készültem én is, Györgyi néni pedig mindvégig hitt bennem, és látta bennem a lehetőséget. De nem erőltette a zenei pályát, amikor már világossá vált, hogy nem ez az én utam. Amikor lekerült rólam a pályaválasztás terhe, azon volt a hangsúly, hogy élvezzem a zenét, a játékot. Ez persze nem azt jelentette, hogy nem kellett a tökéletességre törekedni. Bár értem el országos csellóversenyen is helyezést, csellista pályafutásom csúcspontjának mégis a végzős zárókoncertemet tartom, ahol a felszabaddultság és a zenélés élvezete a legjobban megmutatkozott.

Bellyeiné Horváth Györgyi (1951-2021)

Györgyi nénit mindenhol mindenki ismerte. Szinte hihetetlen számomra, hogy nyitott meg beszélgetéseket és számos lehetőséget az, ha az ember megemlítette: az ő tanítványa. Mindenki elismerte, tisztelte. Györgyi nénit mindenhová követtük. Nem a zeneiskolához voltunk hűségesek, hanem hozzá. Egy időben hozzánk jött tanítani engem, majd az öcsémet is. Ebből adódóan az öcsém fejében benne volt minden dallam, mire elkezdett a hangszeren játszani. Ezért gyakran mondta Györgyi néninek, mit szeretne tanulni. S Györgyi néni azt tanította, amihez az öcsémnek kedve volt, nem ragaszkodott az előírt tanmenethez. A vibratót is előbb tanította meg a szokásosnál. Györgyi néni mindig azt mondta: „Már otthon kezdj vibrálni!” Ez volt a szép vibrato egyik titka...

Legtöbbször olyan darabot adott nekünk, amely tetszett, amelyik jól állt nekünk, és amely épp annyival volt nehezebb a mindenkori tudásunknál, hogy gyakorlással meg tudjuk tanulni. Mert jól tudta: minden gyerek más, mindenkihez meg kell találni a kulcsot. Órák után többször ott maradt egy kicsit beszélgetni, és ha megkínáltuk süttel, sosem utasította vissza. Szerette a finomságokat, s ha nála voltunk, ő is mindig adott valamilyen különleges nyalánkságot.

El sem tudom mondani, mennyi mindent kaptam, kaptunk Györgyi nénitől. Biztos pont volt az életemben. Nem csak a zenei tudását és a zene szeretetét adta át nekünk, hanem a türelmét, a szeretetét, az energiáját, az élet élvezetét is. Az igényességet, az egyenességet, a tökéletességre való törekvést, a kitartást. Hogy semmit nem csinálunk félgőzzel. És a példát, hogy úgy érdemes élni és dolgozni, ahogyan ő.

A Radva testvérek (Luca és László) csellótanáruk, B. Horváth Györgyi társaságában egy szolnoki megmérettetés idején

„A tanárnak azt kell tudni, amit a növendéknek kell tudni...”

Pethő Attila

Györgyi munkáját nem lehet általános, hűvösen tárgyilagos jelzőkkel illetni. Kivételes tanáregyéniség volt, aki kivételes eredményeket ért el – akár a kevésbé jó adottságokkal bíró növendékekkel is. Ő maga is büszkén gondolt például azokra a tanítványokra, akik nemcsak hogy középiskolás korukig jártak hozzá a zeneiskolába, de egyetemre, főiskolára kerülve is vitték magukkal a csellót, és keresték az aktív muzsikálás lehetőségét. A tanítás alaposága, lelkiismeretessége terén soha nem adott magának engedelmeyeket – minden diákja számíthatott arra, hogy Györgyitől óráról órára maximális figyelmet és odaadást fog kapni. Ez a következetes figyelem idővel meg is hozta az eredményeket: megyei és országos versenyeken szerzett dobogós helyezések után már növendékeivel nemzetközi megmérettetésekre is benevezett, ahol ugyancsak értékes babérokat arattak. Tovább gazdagították a sikerlistát azok a diákjai, akik Grazban, Bécsben vagy épp Londonban zenei pályán tanultak tovább, ma pedig nemzetközi rangú, nagynevű karmesterek által vezényelt zenekarokban láthatjuk viszont ezeket a Bajáról indult fiatalokat.

Mi lehetett a titka az eredményességének? A címben is idézett Földes Imre szerint „a tanárnak azt kell tudni, hogy mit kell a növendéknek tudni”. És Györgyi ezt pontosan tudta, méghozzá minden egyes tanítványának a személyiségéhez és képességeihez, akár aznapi hangulatához is igazodva. A

tévedhetetlen szakmai felkészültségen túl szükség volt következetességre, türelemre, igényességre, szigorra (olykor még a növendék könnyei árán is), humorra, fáradhatatlanságra is. [...]

Véletlenül lett ilyen elkötelezett tanár? A vele született tehetség a magyarázat vagy az évek során megszerzett rutin? Ő maga erről egy portréműsorban azt mondta, hogy gyerekkorában szinte évente más és más csellótanára volt, és ennek nyomán határozta el, ha tanítani fog, mindent meg fog tenni a tanítványaiért. Pontosán tudta azt is, hogy a tanár és a növendék között jól működő, alapvetően a szeretetre épülő kapcsolatnak kell kialakulnia, hiszen ennek hiányában szinte lehetetlen egy kisgyereket rávenni a rendszeres, fárasztó gyakorlásra. Ennek fényében az sem meglepő, hogy a külföldi zenekarokban játszó növendékei éveken át a tanulmányaik befejezése után is folyamatosan keresték vele a kapcsolatot és a találkozás lehetőségét.

Idén tavasszal egykori tanítványai egy videó-összeállítással köszöntötték. A felvételen Tetézi Boróka „cselló-anyukájaként” szólította meg, Ummerhoffer Erik pedig ezt mondta: „Szeretnék köszönetet mondani, hogy elindított a zenei pályán, és felismerte a tehetségemet. Györgyi néni nélkül nem tartanék ott, ahol ma vagyok – és ezért nagyon hálás vagyok.” Szabó Laura pedig így fogalmazott: „Köszönöm, hogy nem csak csellózni tanított meg, hanem sokkal többet adott ennél. Az idejét, szeretetét, energiáját, támogatását.”

Egy zenetanár napi munkáját hatékonyan egészíti ki, ha ő maga is aktívan muzsikál. Györgyi számára gyerekkorától fontos volt a társakkal való zenélés, a kamarázás – sokáig volt tagja az Alsó-Dunavölgyi Vízügyi Igazgatóság Kamarazenekarának, zeneiskolai kollégáival pedig triót is alakítottak. A nyolcvanas-kilencvenes években különösen fontos munkát végzett nyaranta a Pro Musica Zenei Táborok szervezőjeként, vezetőjeként, ahol országos, nemzetközi hírű muzsikusok (többek között Madarász Iván, Perényi Eszter, Csetényi Gyula) tanítottak. A táborzáró hangversenyek, az itt tanítók szereplései mindig jeles események voltak, a résztvevők pedig messzire vitték a zeneiskola és a város jó hírét is. Munkájának komoly elismerése volt az is, hogy több zenei megmérettetés, köztük az igen rangos várpalotai Popper Dávid nemzetközi csellóverseny zsűrijében állandó helye volt; véleményét növendékeinek teljesítménye hitelesítette.

A bajai zeneiskola korábban is számos kiemelkedő tanáregyéniség (Karig Emil, Recska Ilona, Aszalósné Tímáry Mária) szellemi otthona volt történetének több mint kilenc évtizede alatt. Bellyeiné Horváth Györgyi az intézmény hozzájuk hasonló formátumú tanára volt, aki által mindannyian gazdagabbak lettünk. Mai léptékekkel mérve majdhogynem fiatalon ment el. Ám érdemes ennek kapcsán felidézni a híres színész és rendező, Várkonyi Zoltán szavait: „A művészet lényege a túlterheltség. Itt nem lehet spórolni, ebbe bele kell halni. A taktarékoság műkedvelő dolog. Aki sokáig akar élni, menjen erdőkerülőnek vagy csősznek. Hosszú élet? Nagy élet! Tetszik érteni?” ■

A múlt nem vitrinbe, üvegbúra alá való...

A Fokos zenekarral a vajdasági települések népzenei hagyatékáról

Lex Orsolya

■ A vajdasági Fokos zenekar 2010-ben alakult, de tagjai muzsikálással, hagyományápolással már jóval korábban is foglalkoztak. Óbecsén, ahová gimnáziumba jártak, a Kultúrkörben táncoltak is. A felállítás a megalakulás óta többé-kevésbé változatlan, a régi csapattagokhoz újak csapódtak időközben 2014-15-ben – mondja Szerda Balázs, a banda vezetője. Természetesen, ha lehetőség adódott, mindig megmérettették magukat, részt vettek a helyi versenyeken, ahol már akkoriban is szép eredményeket értek el.

2012-13-ban a Duna Televízió *Fölszállott a páva* című, nagy sikerű műsorában lehetőséget kaptak arra, hogy a vajdasági tamburazenét végre szélesebb közönségnek is megmutassák, így bizonyítva, hogy ezen régió muzsikája is megérdemel legalább akkora figyelmet, mint az erdélyi vagy a Kárpát-medence bármely tájáról származó népzenei hagyaték. A televíziós bemutatkozást egyfajta ugródeszkának tekintették, és valóban az lett, hiszen egészen a középöntőig masíroztak. Utána egyből megszorodtak a felkérések, s óhatatlanul is egyre inkább komolyan kellett venni a muzsikálást. A „Páva” kapcsán olyan szakemberekkel is megismerkedhettek, akiknek segítségével a fiúk megtalálták azt az irányt, amely igazán az övék. Innentől a zenekar tagjai egyre inkább elkezdték saját magukat s a bandát is komolyabban venni. – S egyszer csak azt vettük észre – fogalmazta meg Szerda Balázs –, hogy a Fokos egyre inkább az életünk részévé vált.

A Fölszállott a páva műsor fontos hozadéka volt, hogy a Fonó Budai Zeneház különdíját, az 50 óra stúdiómunkát elnyerte a zenekar, s így felvehették első lemezüket (*Kiskoromtól nagykoromig*). Első albumuk egyben az első stúdióélményük is volt. A 2012-es évad után azután több alkalommal is visszatért a csapat a Fölszállott a pávába, és több felkérésnek is eleget tett: muzsikáltak *Rúzsa Magdival*, majd a *Cirkalom táncegyüttest* kísérték.

Majd jött a 2018-as Fölszállott a páva, melyet *Döntők döntője* alcímmel hirdetett meg a Duna Televízió, s olyanok szerepeltek benne, akik a korábbi évadokban szép eredményt értek el. A Döntők döntőjét a Fokos zenekar a közönségsvazatoknak köszönhetően meg is nyerte.

A Fokos zenekar a névadó harceszközzel

Mindezekről nem függetleníthető két említésre méltó fellépéssorozatuk: a 2018-as európai és a 2019-es amerikai turné. E koncertsorozatokkal a zenekar olyan szerepléseket tudhat maga mögött, amiről annak idején nem is álmodhattak. „Aztán jött a koronavírus, s hát most itt állunk, ahol...” – mondja Szerda Balázs. Eddig a zenekarnak 5 lemeze jelent meg: a már említett debütáló korongon kívül a *Jókedvemben* szintén a Fonó Budai Zeneház kiadványa, mindkettőn tamburazene, Kárpát-medencei tánczene hallható. Majd két különleges kiadvány következett: *Törökkanizsa népzenei hagyatéka*, valamint az *Óbecse község népzenei hagyatéka*. A tavalyi év termése a *Zengető* című, énekelt verses lemez volt.

A Törökkanizsa népzenei hagyatékát feldolgozó lemez ötletgazdája *Keszég Ákos*. Ötletének volt némi előtörténete, ahogy ezt magától Ákostól meg is tudtam. Balázs és Ákos ugyanis korábban együtt laktak Újvidéken, s amikor csak együtt muzsikáltak, igyekeztek vajdasági zenét is játszani, ám az öreg zenészeket ők már nem hallották élőben muzsikálni, így kénytelenek voltak írott forrásokra hagyatkozni. Ugyan az előttük járó népzenei játszó együttesek, mint a *Batyu* vagy a *Juhász zenekar*, szintén játszottak a helyi anyagból, eredeti formájában mégsem hallották korábban azt.

Ákos hozzátette mindehhez azt is, hogy

a Vajdaságban élő hegedűsként is inkább az erdélyi, felvidéki, kis-magyarországi anyaggal került kapcsolatba, ezekben mélyült el leginkább, az ikonikus erdélyi adatközlők játékát igyekezett minél hitelesebben megtanulni, ám ahogyan egyre többször zenélt a Fokossal, mindig újabb és újabb helyi dallamokkal is találkozott. Aztán egyszer Törökkanizsán muzsikáltak, és erre az alkalomra helyi dallamokból is állítottak össze egy csokorra valót. (*Bodor Anikó A vajdasági magyar népzene* című kiadványában több helyütt is szerepel Törökkanizsa.) Egyszer aztán egy a törökkanizsai kultúrával foglalkozó kutató megkérdezte Ákostól, hogy ismeri-e a *Gólya zenekar* újvidéki felvételét? Miután ezt a felvételt lekérte a Vajdasági Magyarok Intézetétől, Balázzsal együtt meghallgatták ezt a számokra akkor még ismeretlen, korábban gyűjtött, felvett anyagot. „*Mellbe vágott bennünket az eredeti, tiszta zene, mely minden sallangtól, túlzástól mentes. S ráébredsz, hogy a tamburás játékmódnak is létezik egy egyszerű, paraszti megnyilvánulása.*” Ez az elemi hatás megragadta őket, és zenei szempontból kijelölte az utat számukra a következő időszakra. Szinte egyből megszületett egy emlékkoncert ötlete, mellyel a Gólya zenekar előtt szerettek volna tisztelni, akik az említett 1967-es, az Újvidéki Rádió zenei szerkesztője által rögzített felvételen mu-

zsikáltak. Az összesen alig húsz percnyi felvételbe a fiúk szabályosan beleszerettek, és ezért minden összegyűjtött törökkanizsai anyagot lekérték az Intézettől. Kiderült, hogy nem kevesebb, mint tizenhárom órnyi felvételtől van szó.

Természetesen nem kizárólag népzenei felvé-

A mai Fokos (balról jobbra): Szabó András, Keszég Ákos, Szerda Balázs, Szerda Ákos, Cseszák Zsombor, Jovánovity Péter

telek ezek, az apokrif imáktól, a vallási énekeken keresztül az új stílusú dallamokig minden található ebben a kiválóan rendszerezett, jegyzőkönyvezett anyagban. E szikra aztán lángot vetett a zenekar tagjaiban: ebből a széles spektrumú anyagból egy teljes koncert született, mely így afféle kis tükre lehet a valamikori törökkanizsai folklóranyag egy részének. „Úgy fűztük össze a számokat – meséli Ákos –, hogy a lehető legteljesebben reprezentálják a törökkanizsai anyagot. Ezzel együtt elindult egy kutatási folyamat is, melynek célja az volt, hogy ezt az értékes zenei anyagot rendeltetésszerűen tudjuk használni, átadni. Ehhez a lehető legteljesebben kellett megismerni. Nem csak a zenét, hanem a zenéről, a zenét játszókról is szeretünk volna minél többet tudni. Felkerestük az adatközlőket, hozzátartozóikat, fényképeket, történeteket gyűjtöttünk. A felgyűjtött anyagból kisfilmek készültek, melyek bemutatták az adatközlőket, az ő világukat, ezek az egyes részeket voltak hivatottak összekapcsolni, az újabb egységeket beharangozni.”

A Törökkanizsa község népzenei hagyatéka koncert 2014-ben vetítésekkel egybekötött edukatív előadás lett, nagy sikere is volt, ahogyan az óbecseinek is. „Ez utóbbit ugyanezzel a koncepcióval kezdtük szervezni, minimális költségvetéssel. Hatalmas élmény volt találkozni az adatközlők hozzátartozóival, élő zenészekkel; megismerni a szűkebb pátriád zenéjét; olyan élmény ez, melynek megpecsételő a hatása, mind zenei és szellemi, mind pedig esztétikai tekintetben.”

S hogy kik is az adatközlők és népzene gyűjtők, akiknek munkájára a Fokos zenekar a legerőteljesebben alapozta a zenekari megszólalást? A frigyházi Gólya zenekar, Sós Mihályné (sz. Törköly Erzsébet), valamint Király Ernő, Bodor Anikó,

Burány Béla, Németh István, Tripolsky Géza. A törökkanizsai kutató- és gyűjtőmunka kiterjedt a községhez tartozó néhány kisebb településre (Oroszlámos, Majdány és Rábé) is.

Szerda Balázs korán megfertőződött a népzene szeretetével, hiszen édesapja a Battyú zenekar tagja: „Már apró gyermekként próbákra jártam, párhuzamosan tanultam énekelni-beszélni, járnitáncolni. Ahogy cseperedtem, teljesen természetes volt, hogy az ifjú népzenei közösség egyik tagja lettem. Mégis Óbecséről, az itteni zenei kultúráról keveset tudtam, mert csak elvéve jelent meg a felgyűjtött anyagokban, s ott is inkább kiszámoló, gyermekdalok formájában. Nem tudtunk arról sem, hogy valaha komoly gyűjtés zajlott volna itt. Felvétel sem készült, vagy ha igen, nem került elő.” Ekkor fogalmazódott meg Balázsban, lévén ifjú, óbecsei népzenei, hogy pótolja ezt a hiányt.

Azt is érezték a zenekar tagjai, hogy a törökkanizsai munka után jó lenne nem megállni. Már-már bűn volna részükről, ha az elkezdett munkát más településeken nem folytatnák. Balázs édesapja sok történetet tudott a becsei idősebb emberektől s emberekről, mivel korábbi gyűjtései kapcsán sok-sok történettel találkozott. Könyvet írt például az óbecsei napsugaras oromzatokról, s e munka közben természetes módon más témák, érdekességek is előkerültek. Például ilyen érdekesség volt, hogy régen a becsei táncos mulatságokat a helyiek vityillónak nevezték, s el is tudták mesélni, hol volt, s valójában mit is jelentett. Valamint előkerült – elejétől a végéig – a régi óbecsei betlehemes is.

A korábbi munka mintájára az óbecsei anyagot is lekérték a Vajdasági Magyarok Intézetének hangarchívumából, amelynek mindössze két ilyen hangfelvétele volt.

Mindkettő 1967-ből származik, Király Ernő gyűjtötte őket. Az egyik az akkor hetven esztendőes Bálint Ernő énekel öt-hat dalt, igazi szívből jövő, régi, sallangmentes énekformával. A másik pedig egy 45 perces, tréfás bőgőtemetés sirató asszonyokkal, amelyhez nem készült jegyzőkönyv. Balázs ekkor útnak indult, hogy kiderítse, kik szerepelnek a fent említett felvételen. Meg akarta tudni, kik a muzikusok, élnek-e még, fellelhetők-e hozzátartozóik. Mivel nagymamájának öccse bőgőzött egy lakodalmas zenekarban, azonnal felismerte a felvételen, hogy Rabóckai Jani bácsi zenekaráról van szó, közülük a bőgős és a basszprímes még él.

A bőgős sajnos nem tudott sokat mesélni, a basszprímesnek viszont még megvolt a tamburája. Muzikálni ugyan már nemigen tudott rajta, viszont élénken emlékezett a zenekarral, zenészekkel kapcsolatos történetekre. Ami azért volt nagyon jó – fogalmazta meg Balázs –, mert ha meg akarsz ismerni valamit (esetünkben a becsei tamburamuzsikát), akkor az egész hátterét, közegét is ismerni kell. Így a basszprímes Ferenc Pál lett az első számú adatközlőjük. A vele való gyűjtést éppen az utolsó pillanatban sikerült véghez vinni, mert néhány esztendőre rá sajnos el is hunyt. Pali bácsi egyébként a Fokos zenekar primása és bőgőse közötti sarkon lakott, tehát egy karnyújtásnyira volt tőlük a kincs, de korábban mégsem tudtak róla.

„Így indultunk el a többi faluba is. Péterrévén Zsolnai Danilka néni lett énekes adatközlőnk, valamint Pethes citerás asszony, aki énekelni ugyan nem akart, mondván, öreg már, nem emlékszik, végül mégis feljárt az legalább ötven katonanótát Balázs édesapjának. Bácsföldváron Varga Matild néni volt a kapcsolódási pont, aki már a becsei idősek otthonában lakik.

Öröm volt látni a boldogságát, hogy még keresi őt valaki.” Mindent nagy örömmel megmutatott Balázsnak. Elmesélte azt is, hogy négyesztendős volt, amikor a partizánok elhurcolták a csúrogi lakosságot. (1944-ben a település csaknem teljes magyar lakosságát lemészárolták – a szerk.) Olyan értékes anyagot közölt, mely a történészként végzett Balázs számára is számtalan új és hasznos információt tartalmazott. Tudjuk, a személyes történelem mindig egészen másként hat, mint az, amiről a történelemkönyvekben olvashatunk.

A fiúk úgy vélik, hogy e személyes kapcsolatok tették igazán különlegessé az összeszedett anyagokat. Amikor úgy érzi az ember, hogy készen áll, hogy megérett az eddig benne formálódó tudás, akkor felmegy a színpadra, eljátssza, s azt érzi, hogy mennyi minden van még, amit nem tudott megmutatni... Hálások azért, hogy ez megadatott számukra. S igazság szerint ők éppen saját magukat érzik e történetben a legkisebb értéknek. Úgy vélik, hálával tartoznak adatközlőiknek, s öröm számukra, hogy hozzájárulhattak ahhoz, hogy ez a roppant értékes anyag közkinccsé válhasson.

Hasonló nagy élmény volt számukra látni a közönség soraiban is a ráébredést, amikor felismerték a régi fotókon látható személyeket, megismerték a régen hallott dallamokat. Boldogsággal tölti el a zenészszerző szívét, hogy visszaadhatott valamiképp a saját múltjukból az emberek számára. S ha csak tíz ember is van, aki ekkor felismeri mindennek az értékét, máris minden fáradságot megért. Rá kell ébredni az embereknek, hogy kincseket rejtenek mindennapjaik, a közvetlen környezetük, s mindezt tovább kell éltetni, tovább kell adni – mondja Keszég Ákos, a zenekar primása.

S akkor persze még nem beszéltünk azokról a dolgokról, melyek nem kerülnek fel sem a lemezre, sem a színpadra, arról a sok-sok emberi történetről, mely a háttérben meghúzódik, mégis sok-sok dolgot elárul az akkori emberről, muzsikáról, életről, szokásokról. Ezek nélkül nem lehet kerek egész a fejekben kialakuló kép. Ahogy korábban Kodály Zoltán ezt már megfogalmazta: „Népet csak egészében lehet megismerni. A nép dalát is csak az érti igazán, aki ismeri szokásait, ruházatát, ételét építkezését, egész életét. És viszont. Akármilyen alapos részlettanulmány csonka marad, ha nem terjed ki figyelme a nép életének minden jelenségére. Csak így jutunk el végre olyan

fokú nemzeti önismeretre, amely egyrészt kielégíti a tudomány igényeit, másrészt gyakorlati életünk formálására is kihat.”

Nem beszélve arról, hogy ezek a háttérben meghúzódó élettörténetek azok, melyek összekötik a múltat a jelennel. Egyértelmű bizonyítékok arra, hogy a népi hagyatéknem csak a néptánc, népzene. Akkorra tisztelettel kéne legyünk mindezekkel szemben, hogy nehéz is szavakban önteni. Az bizonyosodik be nap mint nap, hogy a múlt nem vitrinbe, üvegbúra alá való, hanem e dolgok kapcsolnak össze bennünket apáinkkal, nagyapáinkkal, szepapáinkkal, hogy mindezen történetek, dallamok tegnapelőtt még a hétköznapok részei voltak. S valóban a mi felelősségünk, hogy amit az őseink vér és verejték árán megszereztek, azt megőrizzük, továbbadjuk. S ebben a dolgok megélése játszhatja a legfontosabb szerepet. Lényeges volna, hogy a fiataloknak életformájává váljon mindez.

A következő tervük újabb települések hagyományos zenei anyagának feldolgozása volna. Magyarokanizsa, Temerin s főleg az olyan települések jönnek szóba, ahol a zenekar valamely tagja életvitelszerűen él. Kérdésemre, hogy vajon miért tud keveset a szélesebb közönség a tamburamuzsikáról, mint más vidékek népzenejéről, Balázs és Ákos a következőket mondták: „Míg más tájegységeken kisebb tájakra bontják a zenei hagyatékat, játékművet, énekes megszólalást, a zenei gondolkodás mögötti ízlést igyekeznek a lehető legszűkebb módon kategorizálni, addig ezzel szemben

van a délvidéki tamburazene. Pedig világosan kirajzolódna itt is a különbségek egy bánáti és egy bácskai tamburazenekar megszólalása között. Sok a felgyűjtött, szépen rendszerezett anyag Bodor Anikónak, Juhász Gyulának köszönhetően, ám kevésbé van használva. Ennek egyik oka az, hogy a táncmozgalom divatjaiból valahogy kimaradt, mert a tamburára sokan szláv hangszerként tekintettek. Ehhez persze hozzájárul a tény, hogy sokhelyütt a magyar tamburások is szerb, horvát zenét játszanak. Azt kell mondjuk, kiaknázatlan terület, foglalkoznunk kell vele. Az ugyanis nem megfelelő hozzáállás, hogy mi itt a Vajdaságban ülünk a babérjainkon, és siránkozunk, hogy nem kellünk, nem vagyunk elég érdekesek Budapestnek. Ha mi nem csináljuk, ha mi nem mutatjuk meg azt, amink van, akkor más sem fogja megtenni helyettünk.”

2018-ban az erdélyi Tokos zenekarral kerültek döntőbe a Fölszállott a páván. Ők már korábban is jó barátságot ápoltak velük, voltak közös koncertjeik, de a legnagyobb megtiszteltetés mégiscsak az volt, amikor azzal kerestek meg a bandát, hogy szeretnének tamburákat, meg akarnak tanulni rajtuk játszani, és mindebben a segítségüket kérték.

A Döntők döntőjében eljutottak oda, hogy a Fokos vajdaszentiványit muzsikált, az erdélyi csapat pedig sárközi tamburamuzsikát hozott. „Ez bennünket nagy örömmel tölt el. Nem is célunk kisajátítani. A célunk sokkal inkább az, hogy sokan szeressék, műveljék, hallgassák.” ■

A Fokos a Fölszállott a páva színpadán

Iskolai szüret az 1960-as években

Szentiványi Gábor

■ A múlt század hatvanas éveinek végére az országszerte egyre hatékonyabban működő állami gazdaságok, mezőgazdasági kombinátok komoly terméseredményeket értek el. A szántóföldi növények betakarítása gépekkel történt, de például a nagy területen gyümölcsöt termesztő bajai gazdaság nem nélkülözhetette a diákok által végzett nyári-őszi idénymunkákat sem. Az erre kialakított „építőtáborokban”, Vaskúton és Mátéházán a napi hat óra munka mellett a többnyire önkéntesen részt vevő középiskolás fiatalok izgalmas programokon, különféle bulikon is élvezhették egymás társaságát, különösen, ha a táborok „koedukáltak” voltak.

A III. Béla Gimnázium teljes tanuló ifúsága és tanári kara az én ottani tanulmányaim időszakában (1967-71) minden ősszel egy hetes szüreti munkán vett részt a két tábor valamelyikében. A korai reggeli után traktorok vontatta pótkocsikon vittek ki bennünket a szőlőbe, ahol kb. 13 óráig dolgoztunk, aztán bőséges ebéd, majd délutáni pihenő, szabad foglalkozás következett. Vacsora előtt tartották a napi eredményhirdetést, az estét pedig zenehallgatással, bulizással és a titokban becsempészett alkohol fogyasztásával töltöttük, de emlékszem szelídebb románcokra is a szomszédos szőlősorok takarásában.

A munkánkért fizetett is a Gazdaság, ezélt elengedhetetlen volt, hogy pontosan mérjék az 55 brigád teljesítményét. Ez úgy történt, hogy minden, hatalmas fémkáddal ellátott pótkocsin állt egy-egy tanárunk, aki rajztáblára felszögeezett papírlapra jegyezte fel, hogy melyik brigád hány (teli) puttonnyal gazdagította a szállítmányt. A borkombinátban aztán minden kád tartalmát lemérték, így visszaosztható volt, hogy melyik brigád hány kiló szőlővel járult hozzá az őszi borterméshez. Emlékezetem szerint a legjobb évünkben fejenként 800 forint körüli fizetést kaptunk, ami akkor sok pályakezdő fél havi bérével vetekedett. A beérkezett adatokat a délután folyamán matektanárokból álló csapat összegezte-bontotta, így az eredményhirdetésekor szinte dekára pontosan tudtuk, ki hogyan teljesített aznap.

Ehhez az időszakhoz kötődik egy számomra emlékezetes szüret. Az angol–orosz tagozatos „D” osztályban 18-an tanultunk, 4 fiú és 14 lány. Osztályfőnökünk, egyben angol- és magyartanárunk *Bálint László*, a gimnázium későbbi igazgatója volt. *(Még később, 2004-2014 között pedig lapunk főszerkesztője volt – a szerk.)* Körülbelül a vele töltött második év során egyre jobban kezdtük értékelni a

Megfáradt bélás szüretelők az 1980-as évek elején

személyiségéből fakadó stílusát és az általa belénk plántált tudást. Csak évekkel később tudatosult bennem, hogy nála szoros összefüggés lehetett az egyénisége és az általa tanított tárgyak között, amelyeket hobbijának is tekintett. Magabiztos irodalmi műveltsége tükröződött mindennapi megnyilvánulásában, visszafogottsága pedig nem állt távol az angol *understatement* fogalmától, amelyet angolul és magyarul egyaránt a gyakorlatban is alkalmazott.

Az előző évi szüreti teljesítményünkkel teljes kudarcot vallottunk. A kényes belvárosi lányokból verbuvált brigádom kesztyűben, körömmollóval próbálta vágni a szőlőfürtöket, ez a módszer azonban – bár stílusos volt – jelentősen rontotta a leszüretelt mennyiség alapján kalkulált teljesítményt. Osztályfőnökünk lakonikus nyugalommal, de azért némi értetlenséggel vette tudomásul, hogy osztálya a fizikai munka frontján sem remekel.

A következő évben aztán gondoltunk egyet, és öt olyan lánnyal alkottunk brigádot, akik többnyire a környező falvakból jártak be, és értelmiségi hátterük ellenére már láttak közelről mezőgazdaságot. Nekiálltunk dolgozni. A lányok fejenként napi 5-6 mázsa szőlőt szedtek le, én meg kiputtonyoztam az egészet. Emlékszem, hogy amikor az általunk szedett sorok távolabb estek a szállító kádaktól, visszafelé futólépésben tettem meg az utat, hogy a lányok időben kiüríthessék gyorsan megtelző vödreiket. Még az uzsonnát is csak menetből, az újabb szőlősor felé haladva ettük meg, sőt a munkaidő végén csak határozott tanári felszólításra álltunk le,

látván, hogy egy-két rivális brigád is folytatja a szőlőszedést. Híre ment, amikor az első napok eredményhirdetése alapján a D-sek alkotta 55-ös brigád dobogós helyezést ért el.

Talán a harmadik napon történt, hogy osztályfőnökünk is eljött megszemlélni e hihetetlen csodát. Megjelent öltönyben, nyakendőben és fekete félcipőben, amellyel bokáig süppedt a hajnali harmattól nedves homokba. Arcán ismét némi, de most már büszkeséggel vegyes értetlenséget fedeztünk fel. Tekintete azt üzent: „Nocsak, maguk erre is képesek!” Ilyen biztatás után már nem hagyhattuk cserben. Megnyertük neki – bár csak pár tíz deka előnnyel – az egész heti munkaversenyt is! ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár,
Munkácsy Mihály utca 9.
CBA Belvárosi ABC,
Eötvös utca 1.
Cserba Optika,
Batthyány Lajos utca 18.
Líra Könyvesbolt,
Déri Frigyes sétány 5.
Tourinform Iroda,
Baja Marketing Kft,
Szentháromság tér 11.
Gazdabolt
(Baja, piacssarnok)

A biatorbágyi merénylet következménye (?)

Sarlós István

■ 1931. szeptember 13-án hajnali 00.20-kor a torbágyi viadukon (ekkor még Bia és Torbágy különálló települések voltak, csak 1966-ban egyesítették őket) bombát robbantottak a Budapestről Hegyeshalom-Rajkán át Bécsbe menetrend szerint közlekedő nemzetközi gyorsvonat alatt. A szerelvény első hat kocsija a mozdonnal és a szerkocsival együtt a mélybe zuhant, a merényletnek 22 halálos áldozata és 17 sebesültje volt. A merényletet az új miniszterelnök, az akkor még csak néhány hete hivatalban lévő *Károlyi Gyula* kormánya egy nagyobb kommunista rendbontási (terror) hullám első lépésének vélte – a helyszínen talált fenyegető hangvételű levél alapján minden okuk meg is volt rá –, ezért másnap bevezették az országos statáriumot, amelyet kiterjesztettek minden államellenes tevékenységre. Ezek után az államhatalom gyorsan lesújtott az illegálisan működő *Kommunisták Magyarországi Pártja* (KMP) csoportjaira. A kommunisták lapjaként számon tartott *Népszavát* betiltották. A betiltásáról szóló rendelet szeptember 15-én már megérkezett Bajára.

„16.342/1931. kig. [közigazgatási] sz. [szám]

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, valamennyi kerületi főkapitánynak, valamennyi csendőrkürelti parancsnokságnak és a budapesti főkapitánynak.

További sürgős intézkedés végett értesítem, hogy a Budapesten Weltner Jakab kiadásában és felelős szerkesztésében megjelenő és

A MÁV 301-es sorozatú gyorsvonati gőzmozdonya. A képen a 016-os pályaszámú vasúttörténeti parkban kiállított mozdony látható. A merénylet áldozata a 001-es mozdony volt!

a *Világosság* könyvnyomda R.T. budapesti / Konti u. 4./ nyomdájában előállított „Népszava” című politikai napilap országos utcai terjesztésére adott engedélyt a sajtóról szóló 1914. évi XIV. t.c. [törvénycikk] 11. §-ának 4. bekezdése értelmében az ugyanezen § 5. bekezdésében kapott felhatalmazás alapján egyelőre 30 napi időtartamra megvonom és ezen időszakos lap utcai /hálózat/ terjesztését az ország egész területére 1931. évi szeptember hó 12-étől október hó 11-ig terjedő időtartamra megtiltom. Budapest, 1931. évi szeptember hó 11-én Vitéz Keresztes Fischer Ferenc s.k.”

A bajai polgármesteri hivatalnál a merénylet után bevezetett statárium logikus következményeként nyugtázták a felhívást, majd a dokumentum az irattárba került. A biatorbágyi merénylet és a *Népszava* betiltása közötti ok-okozati összefüggés a dátumok alapján már egyértelműen hibás

megközelítés, ugyanis az újságot már a szeptember 11-én kiadott rendeletben betiltották, míg a robbantás később, 13-án éjjel történt. A merénylet, *Matuska Szilveszter* október 7-én Bécsben került rendőrkézre, kihallgatása során a magyarországi merénylet kivül magára vállalt egy-egy Ausztriában és Németországban elkövetett vasúti robbantást is. A tettes elfogásával azonban semmi sem oldódott meg, mivel a statáriális rendelkezések további egy évig érvényben maradtak Magyarországon, amelyet az államhatalom elsősorban a kommunisták ellen használt fel; és a viadukt felrobbantása körüli ellentmondásokat Matuska sohasem tisztázta a vallomásaiban. E két tényező következtében idővel a biatorbágyi merénylet körül egy sajátos „legendárium” alakult ki, ahol a tényeket az éppen aktuális politikai vezetés több-kevesebb sikerrel megpróbálta a saját érdekei szerint magyarázni. ■

Képek a biatorbágyi merényletről (Forrás: fortepan.hu)

A széken...

Sipos Loránd grafikája

Rácz Sándor †

■ A kisfiú ijedten állt a járdaszélen, és nézte a nagy embercsoportot, melyet csend-örök és nyilas karszalagos civilek tereltek a vasútállomás felé. Ő a papájától jött, aki egy vekni kenyeret küldött vele haza. Amikor kijött a Peágits cukrászdából, akkor szaladt ott valaki az utcán, és azt kiáltotta: *Viszik a zsidókat! Felszámolják a gettót!*

Szinte akaratlanul ő is a kíváncsiskodók közé sodródott. Láta, hogy idős asszonyok és emberek, gyerekek ijedten kapaszkodva a szülőkhöz haladnak a vasútállomás felé. Egyszer csak megpillantotta Jolán nénit, aki rokona volt, a mamája unokafivérének a felesége. Egy jószágos asszony. A kisfiú nagyon szerette őt, mert amikor látogatóba voltak Jolán néninél, őt anyi, de anyi szeretettel halmozta el... Jolán néni is meglátta a kisfiút. Ijedten emelte ajkához a mutatóujját, de a kisfiú anyyira megörült, hogy oda-szaladt hozzá, a megilletődött hölgy pedig ijedten csókolta meg, és remegő hangon azt mondta neki:

– Menj, menj, kisfiam, mert most minket elvisznek valahova egy táborba, és te oda nem jöhetsz!

Akkor a kisfiú Jolánka néninek a kezébe adta a vekni kenyeret, és kifutott a csoportból.

Azonnal elkapta egy nyilas karszalagos bajszos férfi, és a fülénél fogva kezdte rángatni:

– Hova, hova, te kis girhes zsidó?

A kisfiú ijedten mondta, hogy ő nem zsidó.

– Nem-e? – kiáltott rá a nyilas karszalagú férfi – akkor mit kerestél ott?
– Csak a Jolánka néninek köszöntem – nyögdécselte nagyon megijedve a kisfiú.

A nyilas a fal mellé rángatta, mert többen szóltak oda, hogy a gyerek valóban csak odafutott valakitől elköszönni.

– Na, nézzük csak – röhögött a nyilas –, kigombolni a nadrágodat! – ordított rá a kisfiúra.

A gyerek elkezdett sírni, amikor szégyenében kigombolta a nadrágját, és a nyilas megnézte, hogy „metélve” van-e a vesszője. Sokan röhögcséltek az utcán, mások megbotránkozva fordultak el.

– Kotródj, te kis szarházi! – kiáltott rá a nyilas, azzal otthagya.

A kisfiú síró szemekkel ballagott haza. Édesanyja azonnal észrevette, hogy valami komoly dolog történt a fiúcskával, de a gyermek nem tudott anyja kérdéseire válaszolni, annyira zokogott. Csak amikor édesanyja kérdezte, hogy hol van a kenyér, és hogy nem kapott a papa kenyeret, akkor tudta elmondani, hogy találkozott Jolánnénnel, akit egy csoporttal együtt hajtottak a vasútállomásra, és neki adta. Az anya előbb haragos volt, de aztán megenyhült.

– Na, és nem üzent semmit Jolán? – kérdezte, ám erre a kisfiú újra sírva fakadt, de nem merte elmondani, hogy milyen szegény érte őt.

Az anya megnyugodott, hiszen talán jót tett a gyerek, és nem vezett el az a kenyér, legfeljebb holnap a szárazat eszik meg ...

– Mama, miért hajtották Jolán nénieket az állomásra? – kérdezte félénken.

– Azt hiszem azért, mert még ma is nagyon sok a rossz ember.

– Jolán néniek is rossz emberek?

– Te tudod, hogy milyen nagyon szeret téged Jolán néni, és aki úgy tud szeretni, mint ő, az nem lehet rossz ember.

– De akkor miért?

– Mert ők zsidók!

– A zsidók nem olyan emberek mint mi?

– De igen, csak ők másképp hisznek az Istenben, mint mi.

– Hogyan másképp?

Az anya megsimogatta a kisfiú fejét, és elgondolkodott a kérdésen.

– Nekik mások az imáik.

– De mama! Nem csak egy isten van az égben?

– Egy Isten van, csak a vallás eredete sok változáson ment át az idők folyamán.

– Én ezt nem értem – búslakodott a fiúcska –, bántani kell egymást, mert másképpen imádkozunk az egy Istenhez?

„Milyen nehéz ma felnőtnnek lenni, hát még gyermeknek” – gondolta az asszony.

– De ugye, téged nem bántottak azok, akik Jolán nénieket kísérték?

A kisfiú újra elkezdett sírni, és a mamája ölébe rejtette a fejét. Ő mindig mindent elmondott a mamájának, de azt a szegényt, amelyet ott a sok ember előtt átélt – úgy érezte, hogy azt nem mondhatja el soha senkinek... ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Bajai Honpolgár-estek: folytassuk együtt!

M. J.

■ Tavaly ilyenkor a koronavírus-járvány első hullámát legyőzve mérsékelt optimizmussal írtuk, hogy „remélhetőleg folytatjuk” a *Bajai Honpolgár-estek* előadás-sorozatát. Derűlátásunkat erősítette, hogy első, de különösen második évadunk során kiderült, hogy a bajai közönség rendezvényünket megszerette, és egyre nagyobb létszámban jelent meg azon. Azt is megtapasztalhatta, hogy a Honpolgár-esteken valóban színvonalas előadók lépnek fel, akik azoknak is sok újat tudnak mondani, akik érdeklődnek az adott témakör iránt. Az egyre növekvő látogatószámokat kezdetben a helyi média közönye és hallgatása mellett, néhol kifejezetten ellenszélben értük el, és büszkéek vagyunk arra, hogy szinte csak pozitív visszajelzéseket kaptunk.

Sajnos épp akkor csapott le ránk a covid első hulláma (és a hozzá kapcsolódó szigorítások is), amikor úgy éreztük, hogy rendezvényünk „sinen van”, stabil, visszatérő közönségünk alakult ki, és a városban egyre többen tudtak arról, hogy ez olyan – ráadásul ingyenes – kulturális esemény, amelyet érdemes látogatni. A közösségi rendezvényekre vonatkozó szigorítások miatt a 2020 tavaszára tervezett három előadásunkat viszont lemondani, illetve halasztani kényszerültünk.

Tavaly nyáron újult energiával láttunk neki az új évad megszervezésének, és össze is állt egy sokszínű, igényes programterv ismert és ambiciózus előadókkal, változatos témákkal – aztán alig valósulhatott meg belőle valami. Szeptemberben és októberben – szigorúbb járványügyi intézkedések mellett, előzetes regisztrációval, maszkot viselve – még megtarthatunk *Hajagos Csaba* és *Csorba László* előadását, bár a régi közönségszám megismétlésében nem reménykedhettünk. Utána azonban az újabb vírus-hullámok minden tervünket elsöpörték, és – ha végigtekintünk az elmúlt háromnegyed év történésein – elmondhatjuk, hogy messze nem ez volt a legnagyobb veszteség, amely ért minket. A májusi nyitás után már nem láttuk értelmét a sorozat újraindításának, bár gyakori szerzőnk, *Kenyeres Zsolt* eredetileg nem tervezett, de aktuális évfordulóhoz illeszkedő előadását beillesztettük a sorba, így az elmúlt iskolai tanév vége sem maradt teljesen Honpolgár-rendezvény nélkül.

A következő hónapokban igyekszünk mindazon előadásokat pótolni, amelyek legutóbb elmaradtak – szerencsére minden tavaly felkért előadónk vállalta a fellépést idén is.

A hét „pótlás” mellett egy új előadás található a sorban; *Rigó Róbert* a Bács-Kiskun megyei kollektivizálásról és annak igazságtalanságairól szóló referátuma is izgalmas percekkel ígér. Idén óvatosságból csak 8 előadást hirdetünk meg, de elképzelhető, hogy – amennyiben az őszi-téli sorozatot zavartalanul le tudjuk bonyolítani, és egyet sem kell elhalasztanunk – tavasszal egy újjal bővítjük a kínálatot. Most is több olyan előadónk lesz, aki még sosem állt a bajai közönség előtt, jóllehet szakterületének abszolút élvonalába tartozik.

Minden más változatlan: a helyszín továbbra is az *Ady Endre Városi Könyvtár*, és bízunk benne, hogy a *Duna Wellness Hotel* és a városi önkormányzat támogatását élvezhetjük a továbbiakban is. Az előadásokat rendszerint csütörtök vagy péntek este 6 órakor kezdjük. Keretes írásunkban láthatják az idei tematikát és a tervezett időpontokat, a pontos dátumok ügyében pedig figyeljék

honlapunkat, Facebook-oldalunkat, illetve a plakátokat és a könyvtár hírlevelét! Kapcsolódó honlapunkon (<https://bajaihonpolgar.hu/honpolgarestek/>) pedig ajánlókat olvashatnak a soron következő előadásokról, az előadókról, a lezajlott eseményekről pedig rövid összefoglalókat is találhatnak. (Itt az eddigi évadokról is lehet olvasni.) Az előadások többségének írott változatát pedig lapunkban közöljük majd.

Bízunk benne, hogy most is érdekes témákat és remek előadókat kínálunk Önöknek, és abban is, hogy továbbra is megtisztelnek bennünket jelenlétükkel és észrevételeikkel. Most már csak az kell, hogy minél többen egészségesek maradjunk, vigyázzunk magunkra és egymásra, és ha a szerencse is mellénk szegődik, akkor egy sikeres szezon után vághatunk neki a következő megszerzésének. Várjuk a közönséget sok szeretettel, és ne feledjék: a Honpolgár-estek garancia a minőségre! ■

A Bajai Honpolgár-estek tervezett tematikája 2021/22

- Dr. Rácz Lajos:** *Klímaváltozások a történelemben, avagy mikorra várható a világvége?* Tervezett időpont: 2021. szeptember 30.
- Dr. Hahner Péter:** *Mi a forradalom? Egy fogalom értelmezései és változásai.* Tervezett időpont: 2021. október
- Nevelős Zoltán:** *Filmek magyar változatai – fordítás, felirat, szinkron.* Tervezett időpont: 2021. november
- Dr. Kiss Andrea:** *Klíma, dunai árvizek, járványok és éhínségek a középkori Magyarországon.* Tervezett időpont: 2021. december
- Dr. Ferkov Jakab:** *A mohácsi busójárás történeti-néprajzi szemmel.* Tervezett időpont: 2022. január/február
- Dr. Krász Lilla:** *„Lészen az Istennek áldásából magzattyok”. Születés és anyaság a régi Magyarországon, 16-18. század.* Tervezett időpont: 2022. február/március
- Dr. Rigó Róbert:** *A kényszerkollektivizálás Bács-Kiskun megyében.* Tervezett időpont: 2022. március/április
- Dr. Borsi-Kálmán Béla:** *A magyar futball Aranycsapat és társadalmi háttere.* Tervezett időpont: 2022. április/május

Egy további előadás helyét egyelőre kihagyjuk arra az esetre, ha járványügyi vagy más korlátozások miatt halasztani kényszerülünk. Ha nem lesz ilyen, akkor egy előadást még szervezünk.

Halat, vadat s mi jó falat...

Szünder Dezső

■ A cím első részéhez csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy Magyarország számomra legkedvesebb „halfővárosában” a halról, a halászléről ezúton sem kívánok hosszabb értekezést írni. Mindössze annyit, hogy az elmúlt napokban ismételten volt szerencsém megtapasztalni, hogy egy Bajától távolabb élő, halat, halászlévet kedvelő ember milyen elragadtatással beszél a bajaiak büszkeségéről. Minden esetben büszkeséggel, örömmel tölt el, hogy rajtunk kívül ezt milyen sokan és milyen nagyra értékelik. Olyan értéke ez a városnak, a régióknak, melyet óvni, vigyázni, ápolni, megtartani kell. Ezért is remélem, hogy az elkövetkezendő évektől kezdődően Baja főterén ismét meg lehet majd rendezni a halászlé ünnepét, amelyet az elmúlt két évben a covid miatt (és részben talán az akarat kellő erősségének hiányában) nem lehetett megtartani. Úgy legyen...

No, de lépjünk is tovább! A nyári szünet utáni első megjelenő számra valami különlegeset tartogattam, amit szinte egészen biztosan nem evett az Olvasó a jól megérdemelt szabadság napjai alatt. Hiszen ez nem strandétel, nem készül el fél óra alatt, és merőben különbözik a street food vonaltól is.

Bármennyire is központi helyet foglal el városunk életében a hal, azt hiszem rögtön ezután másodikként a vadhúst kellene említenünk. Hogy miért is? Elsőként azért, mert szinte karnyújtásnyi közelségben van a Gemenc, ahol az apróvadak mellett könnyedén találkozhatunk vaddisznóval, őzszel, szarvasal is. Ezen kívül pedig a vadállatok húsa, annak fogyasztása sokkal egészségesebb, mint jó néhány háziállaté. Összetételét illetően a húsok közül ez a fajta tartalmazza a legtöbb fehérjét: az összes hústömeg negyede, ötöde fehérje. Akik valami miatt nem kedvelik a zsíros ételeket, azoknak kitűnő választás lehet bármely vad húsa, mert mindegyiküknek nagyon alacsony a zsírtartalma, azonban mindez igen változatos képet mutat. Míg egyes állatok húsa csupán minimális 1-2% zsírt tartalmaz, más egyedeké a 6-8%-ot is eléri, ami azonban még mindig elenyészőnek mondható. Ásványi anyagok tekintetében is kiemelkedik a vadhús a többi hús közül: közel 1%-ban tartalmaz ilyet, főként foszfort és vasat. A vadhúsok koleszterinszegények, belsősegeik igazi különleges csemegének számítanak.

Biztosan sokan vannak olyanok, akik szívesen ennének több ilyen jellegű húst min-

dennapjaik során, ám félnék az elkészítés sikertelenségétől. Pedig a dolog nem annyira bonyolult és különleges, mint amennyire első pillanatra látszik!

Előkészítésük alapján négyféle módozatot különböztetünk meg, ezeket annak megfelelően választhatjuk ki, milyen ételt is szeretnénk készíteni, milyen időszakra az állat stb. A *hosszabb érlelés* során az állat izomrostjai fellazulnak, a zamatanyagok harmonikussá válnak. A folyamat speciális körülményeket (hőmérséklet, páratartalom) igényel, így ezzel az eljárással előkészített hússal leginkább a boltok polcain találkozhatunk. A *pácolás* során – amit viszont otthonunkban is bátran elvégezhetünk – az erős szagokat tompíthatjuk. Áztassuk 2-3 napig a húst ecetes, alkoholos, olajos páclében a konyhai műveletek előtt. A *spékelés* során a húst szalonnával tűzdelik, ami a kellemes íz mellett megfelelő zsírtartalmat is kölcsönöz a húsnak. A *burkolást* szintén szalonnával végzik, ilyenkor a sütésre szánt húsok teljes felületét szalonnával borítjuk be.

Akik hozzám hasonlóan abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy fiatal állat húshoz jutnak hozzá, azoknak az előkészítési műveletek közül egyet sem kell elvégezniük, ez azonban nem azt jelenti, hogy nem is lehet, hiszen például a pácolás további ízeztet, aromákat ad át az elkészült ételnek.

A vadételek nagyszerűségét bemutató receptek közül most egy vargányás, vörösboros vaddisznóragut hoztam a kedves Olvasónak, arra biztatva mindenkit, hogy bátran próbálja ki, nem fognak csalódn benne. A vargánya bátran helyettesíthető

bármely más erdei gombával, végső esetben csiperkével is, de akár el is hagyható az ételből, mint ahogy a vörösbor sem kötelező összetevő.

Vargányás, vörösboros vaddisznóragu

Kockázzunk fel 1 kg előkészített, hártától, inaktól alaposan megtisztított vaddisznóhúst, ha tehetjük, használjunk combot. A vargányát vágjuk nagyobb kockákra, ha szárított vargányát használunk, akkor áztassuk be langyos vízbe 20 percre, és az ételhez adáskor a vizet is tegyük majd hozzá, ne öntsük ki!

Kockázzunk fel apróra 10 dkg szalonnát, olvasszuk ki a zsírt közepes lángon. Dobjunk rá egy nagyobb fej apróra vágott vöröshagymát, és alaposan pároljuk meg. Tegyük rá a felkockázott húst, nagy lángon pirítsuk meg, minimum addig, amíg az összes folyadék el nem párolog az edény aljáról. Öntsük fel 2 dl vörösborral, sózzuk, óvatosan borsozzuk meg, majd fűszerezzük 8-10 szem kissé megtört borókabogyóval, esetleg valamilyen vadfűszerkeverékkel. Öntsük hozzá 1,5-2 dl vizet, majd félig lefedve pároljuk addig, amíg a hús félpuhára nem fő. Az elpárolgott folyadékot szükség esetén pótoljuk. Adjuk hozzá a gombát, 20-25 dkg karikára vágott sárgarépát, 4 evőkanál paradicsompürét. Fedjük le és pároljuk egészen addig, amíg a hús teljesen meg nem puhul. Krokettel, hasábburgonyával, gőzgombóccal, sós vízben főtt krumplival vagy szélesmetélttel tálaljuk, a tetején egy nagy evőkanál tejföllel.

Jó étvágyat kívánok! ■